

Landsbanki Føroya
FAROE ISLANDS GOVERNMENTAL BANK

Apríl 2024

Fíggjarligt støðufesti

Ársfrágreiðing 2023

Innihaldsyvirlit

Fororð	3
Realbúskapurin	4
Húsarhaldini	10
Bankageirin.....	17
Fíggjarmarknaðurin.....	21
Samandráttur	23

Fororð

Landsbanki Føroya greinar viðurskifti í føroyska búskapinum og bankageiranum, ið kunnu hava ávirkan á fíggjarliga støðufestið. Royndirnar vísa, at tað kann gerast sera kostnaðarmikið fyri búskapin, tá ein banki fer á húsagang. Tískil hava miðbankar kring heimin, serliga síðani fíggjarkreppuna í 2008, roynt at eygleiða hagtøl, ið kunnu vísa á møguligar veikleikar í fíggjarkervinum.

Tað finst ikki nakað einfalt mát fyri fíggjarligt støðufesti, og tí verða fleiri ymisk hagtøl greinað, ið kunnu lýsa, hvussu ymsir partar av fíggjarkervinum ávirka hvønn annan, og hvussu fíggjarkervið ávirkar sjálvan búskapin. Viðurskifti hjá millum annað húsarhaldunum, vinnuni, og støðan í føroyska bankageiranum og á altjóða fíggjarmarknaðunum, eru í hesi frágreiðing lýst fyri árið 2023.

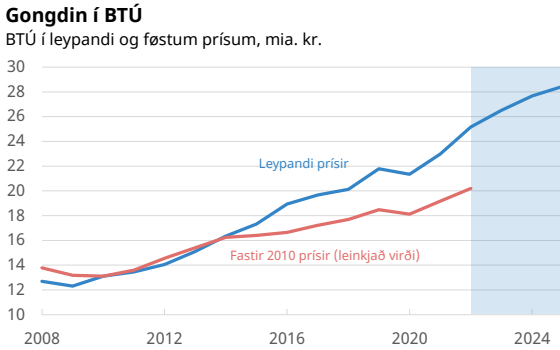
Fíggjarligt óstøðufesti er til dømis, tá ið bankageirin ikki megnar at veita tær tænastrur, ið eru neyðugar fyri búskapin. Eitt nú um tað bráðliga ikki ber til at flyta pening ella nýta sítt gjaldskort, ella um bankin bráðliga ikki fær veitt kundum sínum lán. Fíggjarligt óstøðufesti kann eisini taka seg upp, tá til dømis ein stórur banki kemur í fíggjarligar trupulleikar. Fíggjarligt støðufesti er tískil trupult at lýsa, men ein er ikki í iva, tá fíggjarliga støðufestið ikki er til staðar.

Realbúskapurin

Búskaparvøkstur

Búskaparráðið hevur mettt vøksturin í BTÚ í leypandi prísrum at vera 5,4% í 2023 og at gerast 4,4% í 2024 og 2,8% í 2025.

Mynd 1. BTÚ í føstum og leypandi prísrum

Kelda: Hagstova Føroya og Búskaparráðið. Árin 2023-2025 eru metingar.

Í 2023 hava búskaparligu lyklatalini framvegis víst tekin um framgongd. Arbeðsloysið er enn søguliga lágt (1,1% mars 2024), og lønargjaldingarnar og talið av løntakarum settu met í 2023. Húsarhaldini tykjast sambært peningastovnunum at vera fíggjarliga mótstøðufør, hóast tey eru rakt av bæði rentuhækkingum og prís-vøkstri.

Treystið í tilfeingisvinnunum var lægri í januar 2024 enn í juni 2023, sambært nýggjastu kanning hjá Hagstovuni. Tað kemur av lægri eftirspurningi og øktum goymslum, men útflutningurin av fiskavörum gjørdist størri í bæði nøgd og virði í 2023, enn árið fyri. Økti útflutningurin í 2023 stávaði fyrst og fremst frá øktu svartkjaftakvotuni, sum gav øktan útflutning av fiskaúrdrátti (eitt nú fiskalýsi og -mjøli). Innflutingsvirðið gjørdist hinvegin lægri í 2023, enn í 2022, serliga vegna lægri oljuprís, og tí var eisini avlop á vøruhandilsjavnanum í 2023.

Í 2024 er tað innlendis eftirspurningurin, sum væntast at toga vøksturin í BTÚ í leypandi prísrum upp, serliga privatu íløgurnar, og harafturat privat og almenn nýtsla og íløgur sum heild. Í 2025 eru tað privatu íløgurnar og nýtlan, sum geva eitt positivt ískoyti til vøksturin í BTÚ¹.

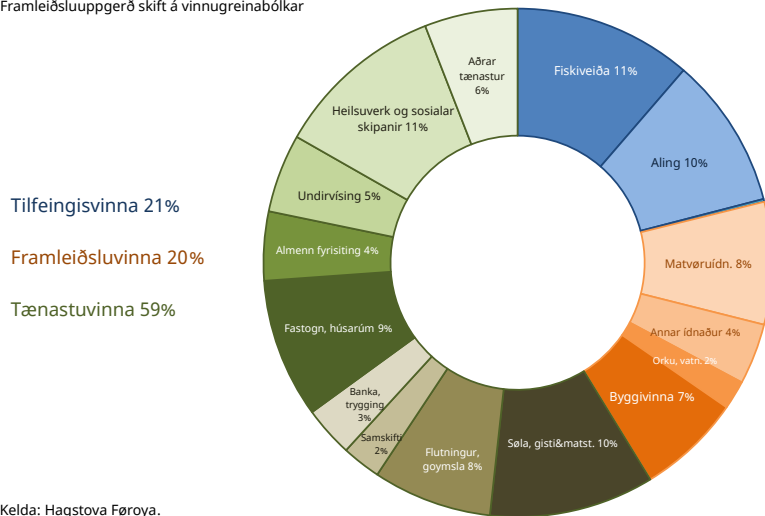
Bruttovirðisøking

Mynd 2 avmyndar virðisøkingina í búskapinum býtt á vinnugreinar í ársins prísrum. Tilfeingisvinnurnar undir einum standa fyri 21% av samlaðu virðisøkingini í Føroyum. Býtt á vinnugreinar, stava 11% av virðisøkingini frá fiskiveiðu og 10% frá aling. Framleiðsluvinnurnar undir einum koma við 20% av virðisøkingini, tað er eitt nú byggivinnan, sum kemur við 7% av samlaðu virðisøkingini.

Mynd 2. Bruttovirðisøking 2022

BVØ, % av samlaðu bruttovirðisøking 2022

Framleiðsluuppgerð skift á vinnugreinabólkar

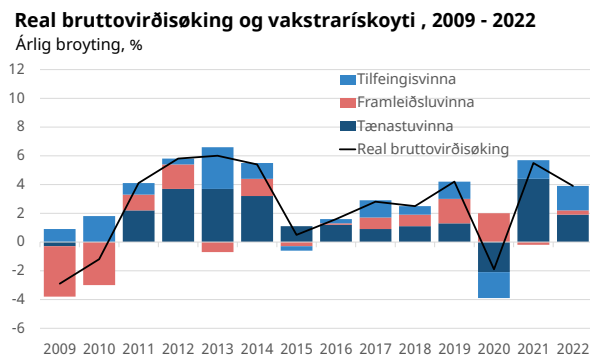
Kelda: Hagstova Føroya.

¹ Búskaparráðsfrágreiðing á vári 2024.

Heili 59% av virðisøkingini stavar frá tænavinnunum, har eitt nú sála-, gisti- og matstovuvinnan kemur við 10%.

Mynd 3 vísir árligu broytingina í BTÚ í føstum prísnum, sum er mátið fyri reala (mongdar) búskaparvøxsturin, fyri árin 2009 – 2022. Reali búskaparvøxsturin hevur verið 2,8% í miðal í Føroyum í árunum 2009 – 2022, ið er væl størri, enn í hinum norðurlondunum. Í sama tíðarskeiði hevur reali búskaparvøxsturin eitt nú verið 1,4% í Danmark og Noreg, 1,7% í Íslandi og 1,9% í Svøríki.

Mynd 3. Realur búskaparvøxstur

Bruttovirðisøking (BVØ) er bruttotjóðarúrtøka, har vøruskattir (td. MVG) og studningar eru frároknaðir, so myndin betri vísir, hvørjum vinnum vøxsturin stavar frá.

Í árunum 2011 – 2014 var stórus búskaparvøxstur, ið stavaði frá, at føroyski búskapurin fótaði sær eftir fíggjarkreppuna, sum millum annað gav størri virksema til tænavinnuna og byggivinnuna. Eisini gav økta nøgdin av útfluttum makreli búskaparvøxstur eftir at Føroyar tillutaði sær størri makrelkvotu.

Í 2019 stavaði høgi búskaparvøxsturin frá øktum mongdum av útfluttum laks, toski og hýsu. Í 2020 sæst eitt fall í realum BTÚ, ið stavar frá lægri útflutningi og lægri virksema í tænavinnunum (millum annað gisti- og matstovuvinnuni, flog- og sjóflutningi).

Í 2021 – 2022 sæst aftur ein høgur búskaparvøxstur, ið kemur av, at búskapurin kemur á fótur aftur eftir Covid-19 farsóttina. Í 2021 stavaði vøxsturin eisini av øktum nøgdum av útfluttum makreli og laks. Í 2022

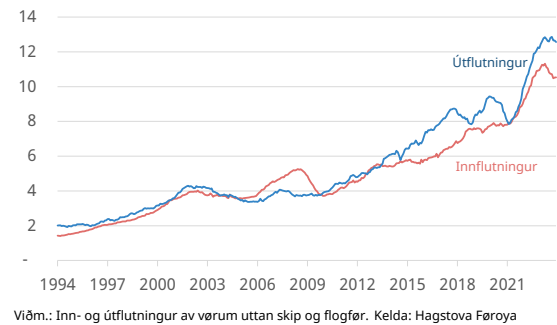
stavaði helvtin av ískoytinum til vøxsturin frá tænavinnunum og hin helvtin frá tilfeingisvinnunum. Í 2022 vaks veiðan av uppsjóvarfiski meðan tøkkan í alivinnuni minkaði eitt vet.

Útflutningur

Virðið á vøruútflutninginum vaks 2,6% í 2023 í mun til árið fyri. Útflutningsvirðið av laks og botnfiski lækkaði í 2023 í mun til 2022, men økta svartkjaftakvotan økti munandi um útflutningin av fiskuúrdrátti. Í nøgdum vaks útflutningurin við heili 26%, og tað stavar frá øktu svartkjaftakvotuni. Samstundis sum útflutningsvirðið vaks, minkaði innflutningsvirðið, ið fyrst og fremst kom av einum lægri oljuprís. Í 2023 var sostatt framvegis avlop á handilsjavanum, sí mynd 4.

Mynd 4. Inn- og útflutningur av vørum

Inn- og útflutningur av vørum 1994 - 2023
 Øll lond, 12 mór. glíðandi samanlegging, mió. DKK

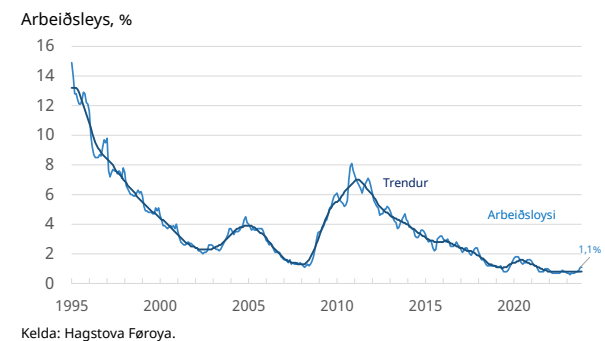

Arbeiðsloysi

Mynd 5 niðanfyri vísir gongdina í arbeiðsloysisinum. Arbeiðsloysið var í mars 2024 1,1% og arbeiðsloysið er sostatt framvegis á einum søguliga lágum støði. Løntakaratalið og lønargjaldingarnar settu aftur met í 2023.

Mynd 5. Arbeiðsloysið framvegis lágt

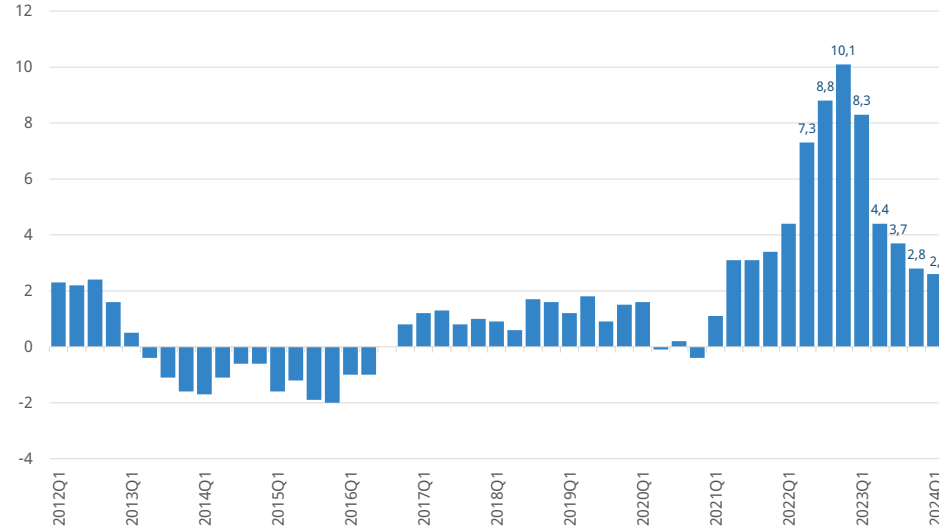
Arbeiðsloysi

Mynd 6. Inflasjón

Prosentvísur vøxtur í brúkaraprístalinum, 1. ársfj. 2012 - 1. ársfj. 2024

í mun til sama ársfjórðing árið fyrri, %

Kelda: Hagstova Føroya.

Inflasjón

Inflasjónin byrjaði at veksa longu í 2020 tí útboðið ikki megnaði at fylgja við vegna veitingartrot sum ein fylgja afturlatingum undir Covid-19. Eisini settu nógv lond fíggjarligar hjálparpakkar í verk, sum elvdi til ein øktan eftirspurning. Hareftir elvdi kríggjið í Ukraina til størri trýst á prísirnar á orku og rávørum, sum eisini dýrkaði aðrar framleiddar vørur.

Brúkaraprístalið vaks fram til 4. ársfjórðing 2022, og síðani er tað stöðugt lækkað. Brúkaraprístalið vaks við 2,6% í 1. ársfjórðingi 2024, sí mynd 6, og hesaferð vóru tað í størsta mun rentuhækkingarnar, sum togaðu brúkaraprístalið upp í Føroyum.

Frammanundan hevur tað í størri mun verið øktir matvøruprísir ella oljuprísir, sum hava togað brúkaraprístalið upp.

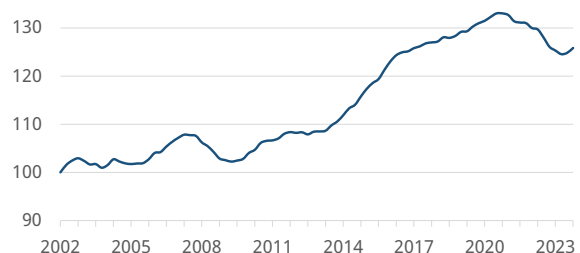
Í Evropa er inflasjónin somuleiðis lækkað; hon er mett at vera 2,4% í mars 2024, og hevur sostatt enn ikki rokkið 2%, sum er árligi prísavøksturin, ið evropeiski miðbankin miðar eftir. Miðbankin hevur hækkað rentuna fyrri at tálma eftirspurningin og harvið búskapin, ið síðani minskar um prísavøksturin. Tað er í størsta mun lægri orku- og rávøruprísir, sum eru orsök til, at inflasjónin í Evropa er minkað í seinastuni. Rentuhækkingarnar hjá evropeiska miðbankanum hava eisini elvt til hægri rentustøði í Føroyum.

Økta rentu- og prísstöðið hevur minkað um tøkupeningin hjá húsarhaldunum og tað hevur ávirkað eftirspurningin í tann mun, at nýtslumynstrið hevur flutt seg eitt sindur. Sambært handilsvinnuni verður eitt sindur minni keypt av marglætisvørum og klæðum og skóm, tí peningurin ístaðin verður nýttur til mat og aðrar neyðsynjarvørur.

Mynd 7. Keyppikraftin minkaði í 2021 - 2023

Lønargongd frároknað prísavøkstur

1. ársfj. 2002 - 4 ársfj. 2023, indeks 1. ársfj. 2002=100.

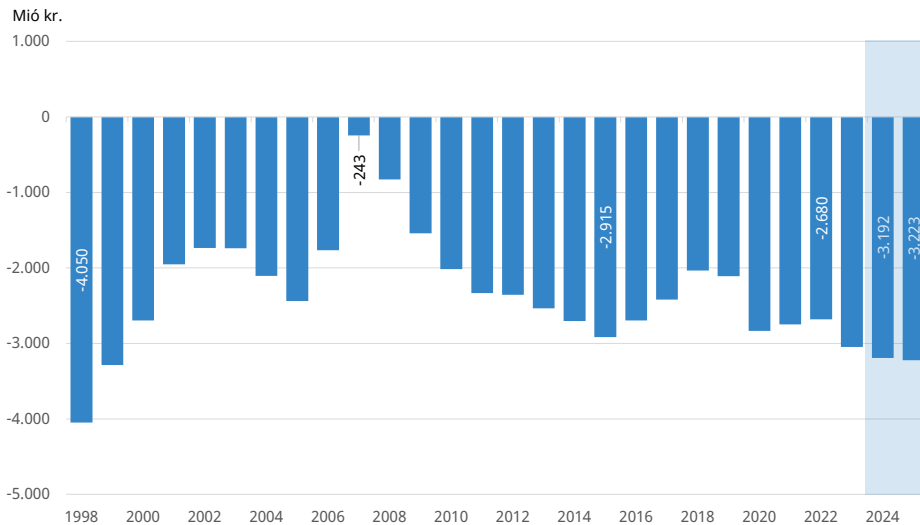

Kelda: Hagstova Føroya. Lønargjaldingar bytt á løntakarar frároknað brúkaraprístalið. Glíðandi miðal, útrokningar hjá Búskaparráðnum.

Føroysku húsarhaldini hava havt veksandi lønir seinasta áratíggju meðan inflasjónin hevur verið lág, men økta inflasjónin hevur minkað um henda reallønarvøkstur síðani miðjan 2021, sí mynd 7.

Mynd 8. Nettoogn landskassans er negativ

Nettoogn/-skuld landskassans

Viðm.: Landskassin uttan útbúnað.
Kelda: Gjaldstovan og Búskaparráðið. 2024 til 2025 eru metingar hjá Búskaparráðnum.

Flestu færoysku húsarhaldini hava eitt gott fíggjarligt mótstøðuføri og vóru frammanundan væl fyri til at mæta hesum stoyti við veksandi prísnum og rentum. Givið er tó, at økta prís- og rentustøðið rakar harðast tey húsarhaldini, ið hava lágur inntøkur.

Fíggjarstøða landskassans

Við ársenda 2023 var marknaðarvirðið av rentuberandi skuld landskassans 3,9 mia. kr., meðan tøkagjaldførið var 4 mia. kr. Sostatt var netto fíggjarstøðan uttan útbúnað, tað vil siga gjaldføri minus skuld, 100 mió. kr., ið svarar til sløk 0,4% av BTÚ í 2023 (mett BTÚ í 2023 er 26,5 mia. kr.)

Í lógini um Landsbankan er ásett, at landskassin í minsta lagi skal hava eitt minstagjaldføri á 15% av BTÚ, sum í 2023 svaraði til 3,4 mia. kr.² Tøka gjaldførið var við ársenda 2023 4 mia. kr., og var tí nakað hægri, enn minstagjaldførið.

Minstagjaldførið verður roknað av BTÚ tvey ár frammanundan; tað vil siga, at minstagjaldførið fyri 2023 er roknað sum 15% av BTÚ fyri 2021. Minstagjaldførið í 2024 er 3,7 mia. kr., roknað av BTÚ í 2022 á 24,8 mia.kr.

Í juni 2024 fellur eitt lán á DKK 1,1 mia. kr. til gjaldingar og landsbankin er byrjaður at fyrireika lántøkuna. Alt lánið verður endurfíggjað.

Aftur í 2023 gav Moody's Føroyum somu rating. Føroyar hevur triðhægstu rating, sum er Aa2, við støðugum útlitum. Føroyar hava tí eina góða kredittmeting og tað ger búskaparlíga ráсарúmið munandi betri hjá Føroyum, tí lættari er at taka lán.

Nettoognin er negativ

Í Mynd 8 sæst gongdin í nettoognini hjá landskassanum frá 1998 til 2025 (árin 2024 og 2025 eru metingar hjá Búskaparráðnum). Skuldin hjá Eysturoyar- og Sandoyartunlinum er tald við her, sí notu 2. Uppgerðin vísir bert gjaldføru ognirnar, ið merkir, at uppperðin er uttan útbúnað (fastar ognir) hjá landinum.

Í 2023 var samlaða nettoskuld landskassans 3 mia. kr. Nettoskuldin er mett til at veksa til 3,2 mia. kr. í 2024 og 2025. Hóast Føroyar hava havt stóra búskaparlíga framgongd seinastu árin, er fíggjarstøða landskassans verri, enn hon var áðrenn fíggjarkreppan rakti í 2008.

² Minstagjaldførið verður ásett í seinasta lagi áðrenn 1. september árið fyri, og tá var metingin av BTÚ fyri 2022 24,8 mia. kr.

Hyggja vit at nettoskuldini sæð í mun til BTÚ, var hon nær um 2% av BTÚ í 2007, meðan hon er mett at vera 12% av BTÚ í 2024 og 11% av BTÚ í 2025. Frá 2008, tá fíggjarkreppan rakti, til 2015 økti landsstýrið skuldina við samanlagt 2,8 mia. kr. Í hesum tíðarskeiðinum lækkaði Moody's kredittmetingina frá Aa2 til Aa3 við negativum útlitum.

Niðurratingin í 2011 kom av, at landskassin í sambandi við fíggjarkreppuna fleiri ár á rað hevði hall á fíggjarlógini. Hetta merkir, at tað ikki var nóg mikið, at nettoognin hjá landskassanum var nær um null í 2007 beint undan fíggjarkreppuni í 2008, fyri at megna tey komandi árin við halli, uttan at missa eitt stig í kredittmetingini.

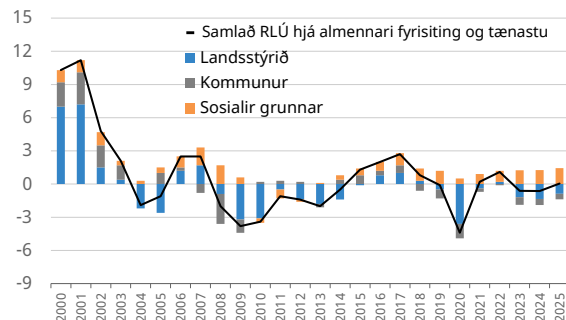
Yvirskot á fíggjarlógini økir nettoognina

Fyri at økja um nettoognina, krevst yvirskot á fíggjarlógini. Nettoskuldin minkar eisini, so hvørt Eystur- og Sandoyartunlarnir rinda niður skuld.

Mynd 9. Yvirskotini ov lág

Úrslit hjá almennari fyrisiting og tænastrá, 2000-2025

Present av BTÚ

Kelda: Búskaparráðið, landsstýrið er íroknað tunnilsfeløg. 2023-2025 eru metingar.

Mynd 9 vísir samlaða roknskaparúrslitið (RLÚ) fyri almenna fyrisiting og tænastrá, tað vil siga land, kommunur og sosialir grunnar. Almennar fyrítøkur eru ikki íroknaðar, men rakstur og skuld av Eystur- og Sandoyartunlinum er tald við í uppgerðini hjá landinum. Landskassin verður í Mynd 9 róptur Landsstýrið, ið merkir landskassin íroknað

³ Almennar fyrítøkur, sum partvís eru fíggjaðar við brúkaragjaldi, men har tað almenna rindar meginpartin av fløgu og rakstri, eru fluttar úr geira S11 (ikki-fíggjarligar fyrítøkur) til geira S13 (almenn fyrisiting og tænastrá). Hetta merkir, at tunnilsfeløgini eru íroknaði. Hagstova Føroya hevur uppgjørt eftir hesum leisti aftur til 1998.

Eystur- og Sandoyartunlarnir. Uppgjørt er eftir tjóðarroknskaparligum myndli.³ Hóast stóra framgongd í búskapinum seinastu 10 árin, eru yvirskotini í almennu fyrisitingini og tænastrá sera avmarkaði. Hetta skyldast bæði, at inntøkur landskassans eru minkaðar vegna skattalættar, og tí útreiðslurnar eru øktar.

EGS-skuld

EGS stendur fyri Evropeiska Gjaldoyra Samstarvið, og EGS-skuld⁴ er ein ávísur máti at rokna brutto-skuld, sum ger tað møguligt at samanbera skuldarstøðið hjá ymsum londum. Talan er soleiðis um ein felags uppgerðarhátt. EGS-leisturin verður nú ofta nýttur sum eitt lyklatál, tá samanberingar verða gjørdar um almenna skuld í ymsum londum, eisini hjá londum sum ikki eru limir í ES.

Í 2022 er skuldin mett at vera 28,5% av BTÚ, sí mynd 10. EGS-skuldin hjá Føroyum liggur sostatt væl undir tey 60%, sum er avtalaða hámarkið fyri Evrulondini. Myndin vísir eisini, at Føroyar í ESG-skuld liggur á sama støði, sum hini Norðanlondini, men hevur væl minni EGS-skuld, enn stóru evropeisku londini. Fyri árið 2023 metir Landsbankin, at føroyska EGS skuldin er góð 29% av BTÚ, tí skuldin hjá landskassanum veksur eitt vet.

Uttanlandshandilin

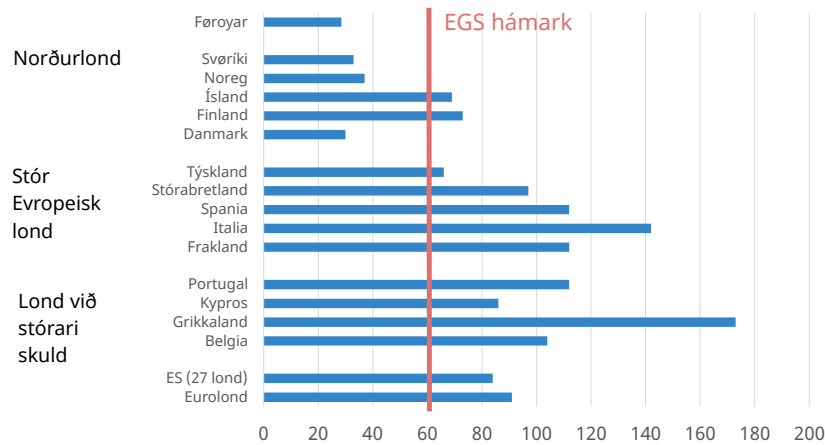
Handilsjavnaavlop í 2023

Handilsjavnin vísir gongdina í uttanlandshandlinum við vørum (útflutning minus innflutning av vørum). Síðani 2014 hevur handilsjavnin verið positivur. Meðan útfluttu nøgdin av summum fiskasløgum minkaðu í 2023 (td. laksur og botnfiskur), vaks útflutningurin av svartkjafti sum fiskaúrdráttur munandi vegna økta svartkjaftakvotu. Harafturat minkaði innflutningsvirðið í 2023, millum annað

⁴ EGS-skuld er skuldin hjá geira S13; Almenn fyrisiting og tænastrá, frároknað skuld hjá sjálvberandi almennum fyrítøkum (skuldin hjá ikki sjálvberandi tunnilsfeløgum er íroknað). Stuttfreistað skuld til veitarar verður ikki tald við. EGS-skuld er bruttoskuld (ognir verða ikki móttroknaðar í skuldini).

Mynd 10. EGS skuld

Almenn bruttoskuld í ymsum londum 2022, EGS skuld í % av BTÚ
(Almenn fyrisiting og tænastr, t. e. uttan almennar fyrítøkur)

Keldur: Landsbanki Føroya (Føroyar), tradingeconomics.com (Ísland og Noreg) og Eurostat.

vegna lægri oljuprísir, og avlop var tísil eisini á handilsjavnanum í 2023.

Handilsjavnayvirskotið var nær um 1 mia. kr. í desember 2023 meðan tað uttan skip og flogfør var góðar 2 mia. kr. Síðani 2010 eru útflutningsinntøkurnar farnar úr 4,5 mia. kr. upp í 12,5 mia. kr. í 2023; ein øking á 178%. Hetta hevur ført til eitt støðugt avlop á handilsjavnanum seinastu árin.

Mynd 11. Handilsjavnin hevur framvegis avlop

Handilsjavnin jan. 1994 - des. 2023

Øll lond, 12 mðr. glíðandi samanlegging, mió. DKK

Kelda: Hagstova Føroya. Handilsjavnin íroknað skip og flogfør.

Árin 2014 - 2023 hevur avlopið verið nær um 800 mió. kr. í miðal um árið. Høvuðsorsøkin til vaksandi útflutningin seinastu áleið 10 árin, er vaksandi útflutningur av uppsjóvarfiski og stórri útflutt nøgd av alifiski saman við prísøkstri á aldum laksi.

Gjaldsjavnin

Gjaldsjavnin vísir allar gjaldingar millum Føroyar og útlond. Umframt gjaldingar fyri vøru (handilsjavnin) eru gjaldingar fyri tænastr (tænastrjavnin) eisini partur av gjaldsjavnanum. Harafturat koma lønargjaldingar til føroyingar sum arbeiða í útlondum og lønargjaldingar úr Føroyum til útlendingar, sum arbeiða í Føroyum. Eisini eru gjaldingar fyri avkast av føroyskum íløgum í útlondum, og somuleiðis av útlenskum íløgum í Føroyum, umframt rakstrarflytingar, sum ikki eru lønir ella avkast av ognum, men til dømis ríkisveitingin úr Danmark, sí talvu 1.

Flestu postarnir á gjaldsjavnanum hava vanligu eina javna gongd, har broytingarnar ikki eru so stórar frá ári til ár. Broytingarnar á handilsjavnanum kunnu tó vera rættiliga stórar frá ári til ár.

Seinastu árin hava Føroyar havt avlop av vøruhandlinum meðan tað hevur verið hall á tænastrhandlinum. Samstundis hevur tað verið yvirskot á inntøkuflytingunum (tí so nógvir føroyingar arbeiða uttanlands) og yvirskot á rakstrarflytingunum (orsakað av ríkisstuðlinum úr Danmark) og tí hava Føroyar havt eitt samlað avlop á gjaldsjavnanum seinastu nógvu árin.

Talva 1. Gjaldsjavni
Gjaldsjavni 2018 - 2022

mió. kr.	2018	2019	2020	2021	2022
Handilsjavnin	389	1.491	466	968	788
Tænastujavnin	-638	-855	-759	-858	-817
Vørur og tænastrur	-249	636	-293	110	-29
Lønarflytingar	727	642	559	559	597
Íløg- og fíggjarvirksemi	-152	-18	53	18	117
Inntøkuflytingar	575	624	612	577	714
Rakstrarflytingar	881	949	1.070	725	590
Gjaldsjavnaavlop	1.207	2.209	1.389	1.412	1.275

Kelda: Hagstova Føroya.

Tvær orsökir eru til, at Føroyar hava havt varandi avlop á gjaldsjavnanum (í miðal 1,5 mia. kr.). Tann fyrri er, at eftirlønaruppsparingin er økt nógv tey seinastu árin. Í 2013 vóru árlegu inngjöldini til eftirløn góðar 600 mió. kr. Í 2023 vóru tey nærur 1,4 mia. kr. Eftirlønaruppsparingin fer í stóran mun í fíggjarstovnar, ið síðani seta hana í virðisbrøv, sum í stóran mun eru útlenski. Fyri 2024 krevur eftirlønarlógin, at í minsta lagi 10% av inntøkuni hjá føroyingum verða goldin inn til eftirløn. Í 2026 verður kravt, at føroyingar í minsta lagi gjalda 12% av inntøkuni til eftirløn. Roknast má tí við, at inngjöldini til eftirlønaruppsparingar verða støðugt vaksandi komandi 3 árin

Hin orsøkin til stóru avlopini á gjaldsjavnanum er, at fleiri stórar føroyskar fyrirkur hava havt stór yvirskot seinnu árin. Í tann mun, at hesi yvirskot ikki verða brúkt til íløgur; men verða settar í virðisbrævaíløgur ella til bankainnlán, har bankin setir eykagjaldfærið í virðisbrøv, so verður hetta til eina veksandi nettoogn mótvegis útlandinum.

Viðmerkjast skal, at nettoognin kann ávirkaft nógv av øðrum viðurskiftum enn gjaldsjavnanum, serliga tá virðisbrævaognir hjá útlendingum, sum eiga í føroyskum fyrirkum hækka og lækka í virði, og tá virðisbrævaognir hjá føroyskum eftirlønarveitarum í útlondum hækka og lækka í virði. Eitt stórt og áhaldandi avlop á gjaldsjavnanum kann bæði vera

tekin um góð og um ring búskaparfyribrigdi, og tað er tí torført at gera eintýðugar niðurstøður um eina gongd við stórum og varandi avlopum á gjaldsjavnanum.

Stór og varandi avlop kunnu vera tekin um ein veikan búskap við lítlum vøkstri, har kapitalurin leitar sær uttanlands, tí tað ikki eru nógv góðar umstøður í landinum at gera avkastgevandi íløgur, ein mógulig hægri vælfærd verður tí heldur til uppsparing uttanlands. Stór varandi avlop kunnu eisini vera tekin um, at húskini vísa skilagott fyrivarni við at spara upp til eftirløn, og harvið gjøgnum eftirlønarfeløg gera íløgur uttanlands, so tey hava meira at liva av, tá tey gerast pensjónistar.

Húsarhaldini

Ogn og skuld hjá føroyskum húskjum

Landsbanki Føroya hevur dagført uppgerðina av ogn og skuld hjá føroyskum húskjum¹ til 2022.

Landsbankin nýtir uppgerðina til at lýsa, hvussu skuldarbundin føroysk húskir eru í mun til sína inntøku, og hvussu stór samlaða ognin og skuldin hjá føroyingum er samanbórið við onnur lond.

Samlaða nettoognin var 5,1 ferðir tøku inntøkuna í 2021⁵ og vaks til 5,6 ferðir tøku inntøkuna í 2022. Millum annað var metta virðið av samlaðu sethúsaognini og privatu pensjónsuppsparingini hjá føroysku húskjunum stórri í 2022 enn í 2021, meðan skuldin var nærum tann sama í 2022 sum í 2021.

Av fíggjarligum ognum áttu føroysk húskir fyri nærum 28,8 mia. kr. tilsamans í 2022ⁱⁱ. Nærum 12 mia. kr. stóðu sum innlán í føroysku bankunum og áleið 4,6 mia. kr. standa sum innlán ella á depotkonti í útlenskum fíggjarstovnum í 2022. Privata eftirlønarpensjónin í føroyskum pensjónsfeløgum ella bankum, var í 2022 9,3 mia. kr. og harafturat áttu føroyingar privatar eftirlønarpensjónir í donskum pensjónsfeløgum fyri 2,8 mia. kr. í 2022, tilsamans 12,1 mia. kr. í 2022. Privata eftirlønarpensjónin svarar til 48% av BTÚ í 2022.

Í hesi uppgerð av ogn og skuld verða harumframt tænastrámannapensjónir taldar við. Eftirlønarskylda landskassans til tænastrámannar var í 2022 um 4,5 mia. kr. Í samanteljningini av eftirlønarpensjónini hjá føroyingum skal tó takast atlit at skatting av pensjónini, soleiðis at hon kann samanberast við tí hjá dønnum og íslendingum í líknandi uppgerð. Eftirløn, ið ikki longu er forskattað, telur tí í hesi uppgerð við 60%⁶. Burturav teimum 9,3 mia. kr., sum føroyingar hava samanspart í Føroyum, skulu 3,7 mia. kr. skattast við útgjald. Somuleiðis skal uppsparingin í Danmark (2,8 mia. kr.) og tænastrámannapensjónirnar (4,5 mia. kr.) skattast við útgjald, og tað gevur eina eftirlønarpensjón á hesi uppgerð á 12,2 mia. kr. Eftirløn á 12,2 mia. kr. gevur saman við 12 mia. kr. á konti í føroysku bankunum og 4,6 mia. kr. í útlenskum bankum tilsamans 28,8 mia. kr. í fíggjarligum ognum í hesi uppgerð.

Á sama hátt er atlit tikið at, at eftirlønarpensjónin hjá ávikavist dønnum og íslendingum verður skattað við útgjald í framtíðini, tá samanborið verður við Danmark og Íslandⁱⁱⁱ.

Afturat fíggjarligu ognunum áttu føroyingar realar ognir, sum eru sethús, bilar og bátar, fyri eitt samlað

virði á 37,3 mia. kr. í 2022^{iv}. Nærum 35 mia. kr. var samlaða virðið á sethúsaognunum hjá føroyingum.

Føroysk húskir høvdu skuld fyri tilsamans 13,4 mia. kr. í 2022^v. Um 9,5 mia. kr. vóru lán í føroyskum peningastovnum, meðan skuldin var um 3,7 mia. kr. í donskum realkredittstovnum. Harafturat høvdu summi húsarhald skuld til almennar fíggjarstovnar, ímeðan onnur hava lænt frá útlenskum lánveitarum til keyp av bili umvegis føroyskar bilasølur. Eisini ber til at læna frá útlenskum lánveitarum gjøgnum summar føroyskar handlar; eitt nú handlar, sum selja húsbúnað, men hesar upphæddir metir Landsbankin vera lutfalsliga smáar. Meginparturin av skuldini hjá føroyskum húskjum er sethúsálán, og síðani er ein minni partur lán til bil og ymiskt annað.

Verður samlaða skuldin trekt frá samlaðu ognini, áttu føroysk húskir í 2022 eina nettoogn á 52,7 mia. kr. Sæð í mun til tøku inntøkuna hjá føroysku húskjunum, var nettoognin góðar 5,6 ferðir so stór sum tøka inntøkan í 2022. Til samanbering var nettoognin hjá dønnum í 2022 5,5 ferðir so stór sum tøka inntøkan, og hjá íslendingum 6,9 ferðir tøku inntøkuna (í Íslandi verður pensjónin bert skattað við 30%)^{vi}.

Eftirløn og skuld í mun til onnur lond

Í mynd 12 er privat eftirlønarpensjónin hjá húsarhaldum, víst saman við húsarhaldsskuldini fyri Føroyar saman við fleiri OECD londum^{vii}. Bæði tvey eru roknaði sum prosent av BTÚ. Myndin vísir ein positivan samanheng millum stødd av skuld og privata eftirlønarpensjónin, ið merkir, at lond, sum hava stóra eftirlønarpensjónir vanliga eisini hava stóra húsarhaldsskuld. Ísland hevur saman við Danmark eina av hægstu eftirlønarpensjónirunum av vístu londunum í myndini; hon var umleið tvær ferðir støddina av BTÚ í 2022 í báðum londunum.

Í øðrum londum er eftirlønarpensjónin eisini lutfalsliga stór, eitt nú í Svei (CHE), men har er skuldin hjá húsarhaldunum samstundis lutfalsliga stór.

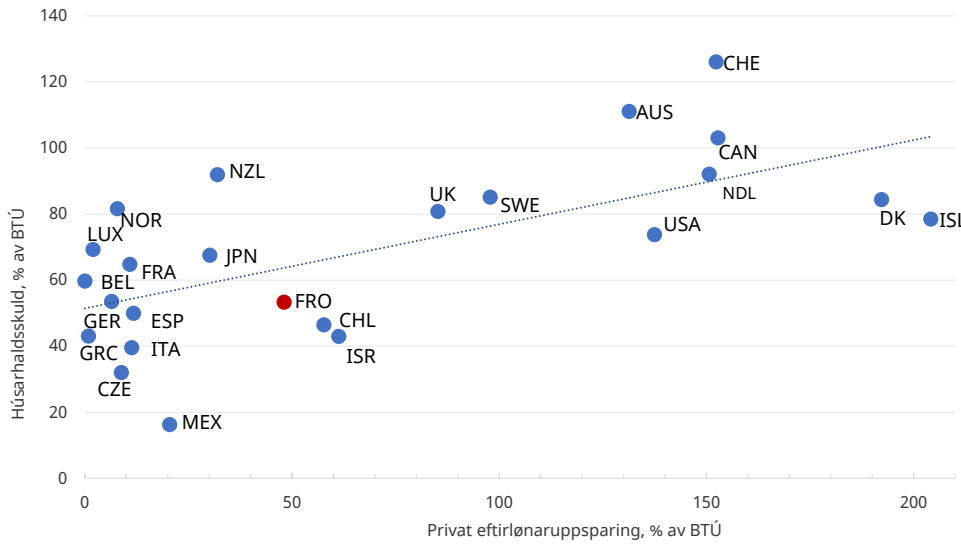
⁵ Sí frágreiðing Landsbankans um fíggjarligt støðufesti 3. ársfjórðing 2021 og frágreiðingina Ogn og skuld hjá føroyskum húskjum frá desember 2020 á heimasíðu Landsbanka Føroya.

⁶ Uppgjørt er eftir leisti hjá Danmarks Statistik (familiefordelt nettoformue). Tí verða tænastrámannapensjónir íroknaðar og hædd tikið fyri framtíðar skatting.

Mynd 12. Eftirlønarpúppspáring og skuld

Privat eftirlønarpúppspáring og húsarhaldsskuld, 2022

Prosent av BTÚ

Kelda: OECD (2022) og Trading Economics (juni 2023).

Føroysku húsarhaldini høvdu til samanbering eina skuld á 53% av BTÚ, meðan privata eftirlønarpúppspáringin var 48% av BTÚ í 2022. Í miðal var privata eftirlønarpúppspáring hjá vístu londunum í myndini 67% av BTÚ í 2022, meðan miðatalið fyri húsarhaldsskuld var 69% av BTÚ í 2022 hjá vístu londunum. Mynd 12 er uppgjørt í samsvar við eini uppgerð hjá OECD, tað vil siga, at tænastrámannapensjónir ikki eru íroknaðar og atlit ikki tikið til forskatting av pensjónum.

Privat eftirlønarpúppspáring í 2023

Føroysk húsarhald áttu við árslok 2023 privata eftirlønarpúppspáring í Føroyum fyri 10 mia. kr. Samlaða eftirlønarpúppspáringin vaks ikki í 2022 í mun til 2021 vegna kursfallið í 2022, sí mynd 13.

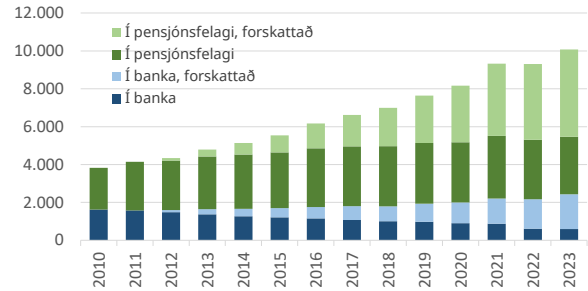
Burturav teimum 10 mia. kr. standa 1,8 mia. kr. í føroysku bankunum, sum longu eru forskattaðar, og síðani standa 600 mió. kr. í føroysku bankunum, sum skulu skattast við útgjald eftir gomlu skipanini. Í føroysku tryggingar- og pensjónsfeløgum eiga føroyingar 4,6 mia. kr. sum longu eru skattaðar, og 3 mia.kr. sum skulu skattast við útgjald. Afturat privatu eftirlønarpúppspáringini í Føroyum eiga summir føroyingar eftirlønarpúppspáring í donskum pensjónsfeløgum fyri 2,8 mia. kr. tilsamans, men henda upphædd er higartil bert gjørd upp fyri árið 2022.

Verður mettt, at føroyingar framvegis eiga áleið 2,8 mia. kr. uppsparðar í donskum pensjónsfeløgum í 2023, kann samlaða privata eftirlønarpúppspáringin í 2023 metast til at vera áleið 12,8 mia. kr.

Mynd 13. Privata eftirlønarpúppspáring vaksur

Privat eftirlønarpúppspáring í Føroyum

Í banka ella pensjónsfelagi, DKK.

Kelda: Landsbanki Føroya.

Føroyingar fáa eisini útgjald frá arbeiðsmarknaðar-eftirlønargrunninum, men hetta verður ikki talt við í uppgerðini av privatu uppsparingini, tí AMEG er ein *pay-as-you-go* skipan, ið merkir, at øll fáa sama útgjald uttan mun til, hvussu nógv hvør einstakur rindar inn í skipanina. Meginparturin av tí sum verður goldið inn í skipanina av arbeiðsgevarum og arbeiðstakarum, verður samstundis goldið út til pensjónistarnar.

Harafturat fáa summir føroyingar tænastrámannapensjón, men hesar verða heldur ikki

taldar við í privatu eftirlønarpásporingini, tí tær eru ein veiting, ið landskassin rindar. Eftirlønarskylda landskassans til tænastrúmennt er mett til umleið 4,5 mia.kr. (Landsroknskapurin 2022).

Tað hava verið 10 rentuhækkingar

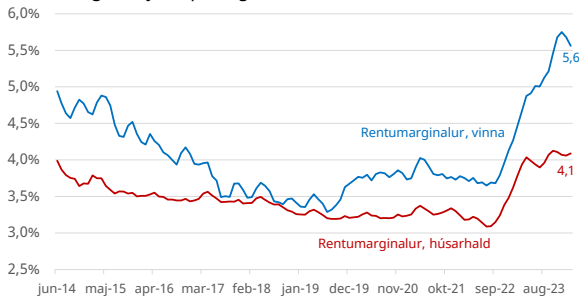
Seinastu ferð, at evropeiski miðbankin (ECB) boðaði frá eini rentuhækking, var á fundi sínum 14. september 2023. Hetta var tíggynda ferð rentan varð hækkað síðani ECB byrjaði at hækka rentuna í juli 2022. Sambært aktørum á figgjarmarknaðinum verður mett, at rentan ikki verður hækkað meira og at rentan verður hildin á núverandi støði fram til á sumri 2024, tá ið ein rentulækking væntandi verður framd.

Inflasjónin er minkað skjótari í Evropa, enn væntað, og tað kemur millum annað av lægri orku- og rávøruprísnum. Arbeidsmarknaðurin er hinvegin sterkur í Evropa, ið vanligar elvir til lønartrýst, sum aftur kann elva til prívøkstur. Tískil er enn óvist, nær inflasjónin kemur niður í 2%, ið er árligi prívøksturin, sum ECB miðar eftir. Sambært kanning hjá evropeiska miðbankanum, eru væntanir um, at inflasjónin verður 2% í 2025⁷.

Mynd 14. Rentumunurin er øktur

Rentumarginalur

Prosentstig, feroyskir peningastovnar

Kelda: Landsbanki Føroya. Húsarhald íroknað NPISH. Vinna eru privatar og almennar ikki figgjartilgar fyrítøkur.

Rentuhækkingarnar hava tálmað eftirspurninginum í Evropa og harvið minkað um búskaparvøksturin, og hetta hevur síðani verið við til at minka um prívøksturin. Reali búskaparvøksturin var 0,5% í

⁷ Results for the ECB Survey of Professional Forecasters for the first quarter of 2024, ecb.europa.eu.

⁸ World Economic Outlook Update, 30. Januar 2024, IMF.

⁹ Útländsku deildirnar hjá BankNordik ikki íroknaðir.

¹⁰ Útlánsrentan í % pa er roknað við fortreyt um kvartárliga rentutílskriving við hesum frymli:

$$r_u = \left[\left(1 + \frac{q}{m} * \frac{R_u}{U} \right)^{\frac{365}{q}} - 1 \right] * 100$$

Evruøkinum í 2023, og verður 0,9% í 2024 og 1,7% í 2025, metir altjóða gjaldoyragrunnurin, IMF⁸.

Føroysku bankarnir⁹ hava økt útlánsrenturnar¹⁰ so hvørt sum evropeiski miðbankin hevur boðað frá rentuhækkingum. Í februar 2024 var miðal rentan á útlánum í føroysku bankunum 6% til vinnukundar¹¹ og 5,2% til privatkundar¹². Síðani árslok 2022 hava bankarnar eisini hækkað innlánsrentuna, sum var negativ hjá privatkundum frá februar 2020 til áleið árslok 2022, ímeðan vinnukundar byrjaðu at gjalda negativa rentu longu í september 2019, og almennu stovnarnir og kommunurnar síðani mai 2017.

Rentumarginalurin (munurin millum útlánsrentuna og innlánsrentuna) er øktur munandi í 2023. Miðalrentumarginalurin hjá føroysku peningastovnunum er øktur úr 3,1 prosentstigum hjá privatkundum (húsarhald) í juli 2022, upp í 4,1 prosentstig í februar 2024, sí mynd 14. Rentumunurin hjá vinnukundum (privatar og almennar fyrítøkur) var 3,6 prosentstig í juli 2022 og er øktur til 5,6 prosentstig í februar 2024.

Talva 2. Úrslit hjá bankunum 2023

Úrslit hjá føroysku bankunum

	2023		
	Renting av eginogn eftir skatt, %	Úrslit eftir skatt, mið. kr.	Solvensur, %
Føroya Banki	16,9	307,5	29,4
Betri Banki	13,2	286,0	35,0
Norðøya Sparikassi	11,9	38,7	29,7
Suðuroyar Sparikassi	8,8	6,1	25,0

Kelda: Ársroknskapir hjá peningastovnunum.

At rentumunurin er øktur sæst eisini á úrslitinum hjá peningastovnunum, sum er vaksið nógv í 2023, sí mynd 15 bláu strikuna. Talva 2 vísir úrslitið hjá føroysku peningastovnunum í krónum, umframt solvensin við árslok 2023, millum annað sæst, at eginpeningsavkastið hjá Føroya Banki er 16,9% og 13,2% hjá Betri Banka. Myndi 15 vísir eisini, at niðurskrivingar á útlán eru nærum ongar.

R_u : rentuupphædd, ið er komin afturat útlánum í mánaðinum.
 U : útlánsupphædd roknað sum miðal av dagligari saldo í mánaðinum.

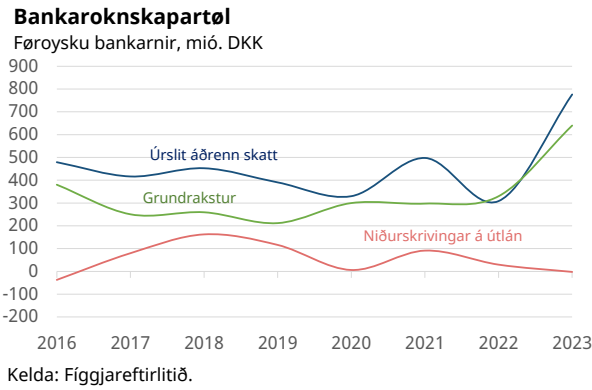
q : tal av døgum í viðkomandi ársfjórðingi.

m : tal av døgum í viðkomandi mánaði.

¹¹ Privatar og almennar fyrítøkur.

¹² Húsarhald íroknað NPISH. Øll skuld (bústaðarskuld og onnur skuld).

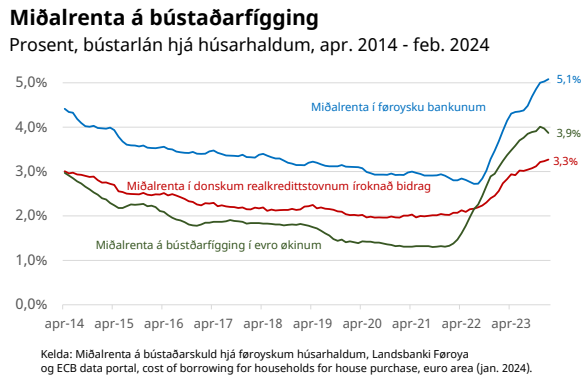
Mynd 15. Niðurskrivingarnar eru lágar

Økt bústaðarrenta

Størsti parturin av skuldini hjá húsarhaldunum er bústaðarlán. Í juli 2022 rindaðu føroysku húsarhaldini í miðal 2,7% í rentu á síni bústaðarskuld í føroysku bankunum. Í februar 2024 rindaðu tey 5,1% í rentu.

Mynd 16. Bústaðarrentan er hækkað

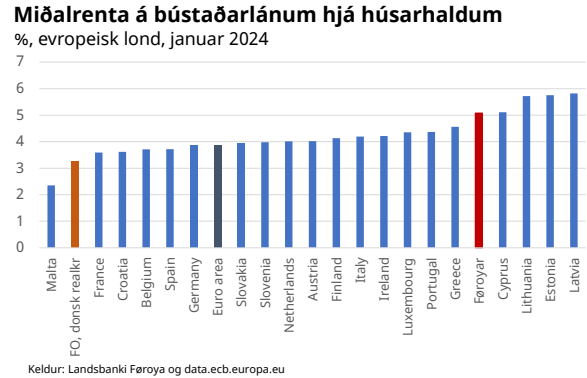

Tey, sum hava danskt realkredittlán, eru farin frá at gjalda 2,2% í juli 2022 í miðal í bústaðarentu til 3,3% í februar 2024 (íroknað bidrag), sí mynd 16. Økingin er ikki eins stór á donsku realkredittrentuni, sum á føroysku bústaðarrentuni. Orsøkin er tann, at rentan ikki er økt hjá teimum, ið hava fastrentaði realkredittlán. Tey, ið hava eitt realkredittlán við einum rentubindingartíðarskeiði, sum gongur út í næstum, fara tó at merkja rentuhækkingarnar komandi tíðina.

Føroysk húsarhald, ið hava realkredittlán sum fígging av bústaði (reyða linjan í mynd 16), gjalda í miðal lægri rentu, enn tey, ið hava bústaðarlán í føroyskum banka (bláa linjan). Miðalrentan á

bústaðarfígging í Evru-økinum (grøna linjan) var til samanbering 3,9% í januar 2024, sí eisini mynd 17.

Mynd 17. Bústaðarrentan í evropeiskum londum

Samlaða lántøkan hjá húsarhaldunum í donskum realkredittstovnum var 3,6 mia. kr. í februar 2024. Eftirspurningurin eftir fígging frá realkredittstovnunum er lækkað síðani juli 2022, tá ið rentan byrjaði at hækka, sí mynd 18.

Hetta kemur allarhelst av, at rentan á donskum realkredittlánnum alt fyrri eitt vaks nógv, tá ið fráboðanir komu frá miðbankum um komandi rentuhækkingar, meðan renturnar í føroysku bankunum einans eru øktar samsvarandi rentuhækkingarnar hjá Nationalbankanum. Harafturat lögdu summi húsarhald realkredittlánið um tá ið rentan hækkaði, tí tey vegna kursfall kundu skera ein part av skuldini burtur.

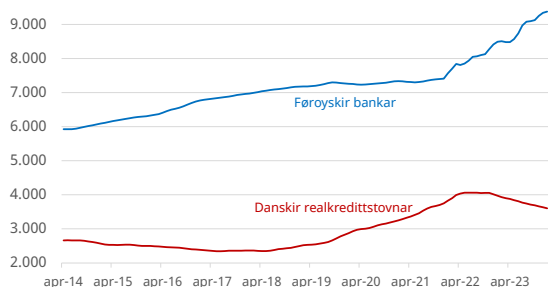
Samstundis sum eftirspurningurin eftir donskum realkredittlánnum fall, vaks eftirspurningurin eftir fígging av bústaði í føroysku bankunum. Útlán til húsarhald við tí endamáli at fíggja bústaðir, var 9,4 mia. kr. í februar 2024 hjá føroysku bankunum tilsamans. Samlaða skuldin til sethús hjá føroyskum húsarhaldum var sostatt 13 mia. kr. í februar 2024.

Stóri útlánsvøksturin hjá føroysku bankunum til húsarhald kemur sostatt ikki bert av øktari lántøku, men eisini tí húsarhald skifta frá donskum realkredittlánnum til føroysk bústaðarlán. Í juni 2022, beint áðrenn eftirspurningurin eftir realkredittfígging byrjaði at lækka, var samlaða skuldin hjá húsarhaldunum til sethús 12 mia. kr. og tá var árligi útlánsvøksturin hjá donsku realkredittstovnum til føroysk húsarhald 15,6% mátað sum eitt 3 mánaðar leypanði miðaltal. Í februar 2024 var hann -8,8%.

Mynd 18. Samlað bústaðarfigging

Bústaðarlán hjá føroyskum húsarhaldum

Mið. kr.

Kelda: Landsbanki Føroya.

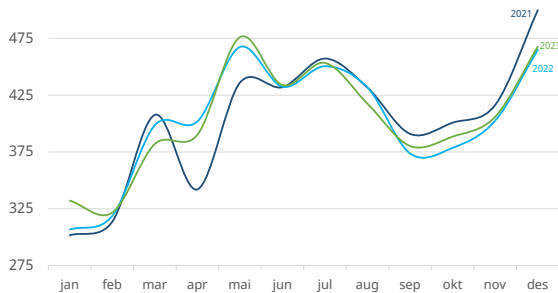
Um somu tíð var útlánsvøxturin hjá føroysku bankunum til sethúsafigging til húsarhald 2,9% (í juni 2022), meðan hann var 9,7% í februar 2024. Samlaði árligi vøxturin av útlánnum til bústaðarfigging til føroysk húsarhald, var 3,6% frá dansku og føroysku peninga- og realkredittstovnunum í februar 2024.

Nógv húsarhald fáa rentustuðul¹³ og merkja tí ikki fulla virknaðin av øktu rentuútreiðslunum. Rentustuðul fæst tó bert fyri rentuútreiðslur niðanfyrri 100.000 kr. árliga. Í februar 2024 var bústaðarrentan í føroysku bankunum 5,1%, ið merkir, at húsarhald við eini bústaðarskuld omanfyri 2 mió. kr. hava rakt markið fyri rentustuðul.

Mynd 19. Nýtslan er lækkað eitt vet

Kortnýtsla hjá føroyingum frároknað prísavøkskur

Mið. kr., kortnýtsla í Føroyum og uttanlands tilsamans

Kelda: BankNordik og Betri Banki. Hagtølini eru deflateraði við brúkarapristalimum.

Økti livikostnaðurin av inflasjónini og rentuhækkingunum tálmar eftirspurningin hjá húsarhaldunum. Hagtøl fyri kortnýtslu frároknað prísavøkskur vísa, at føroyingar keyptu minni av vørum og tænaðum í seinna hálvári 2022 og 2023 í mun til sama tíðarskeið í 2021, tí minni fæst fyri

pengarnar, sí mynd 19. Hetta skyldast helst øktu prísunum og rentuútreiðslunum.

Skuld í mun til inntøku

Húskir, sum hava sethúsálán við broytiligari rentu og/ella hava sethúsálán uttan avdráttir, eru meira viðkvømt yvirfyri rentuhækkingum, enn onnur, tí tey í størri mun koma til at nýta ein øktan part av síni tøku inntøku til rentuútreiðslur, tá renturnar hækka, serliga um tey samstundis hava skuld við høgum skuldarlutfalli.

Í februar 2024 høvdu 89% av lánunum hjá føroysku húsarhaldunum broytiliga rentu og 96% av lánunum vóru við avdráttum. Av tí at meginparturin av skuldini hjá føroysku húsarhaldunum er við broytiligari rentu, hava rentuhækkingar ávirkað lámsgjaldini hjá flestu húsarhaldum í Føroyum. Hvussu nógv rentuhækkingarnar minka um tøkupeningin eftir at útreiðslur til rentur og avdráttir eru goldnar, valdast tó støddina av skuld, og hvussu hart fyrispent einstaka húsarhaldið er fíggjarliga.

Er skuldin høg, er húsarhaldið meira viðkvæmt yvirfyri rentuhækkingum, enn tá ið skuldin er lág. Fyribils hagtøl vísa, at føroysk húsarhald við eini skuld omanfyri 2 mió. kr., ið samstundis hava eitt skuldarlutfall samanborið við inntøkuna omanfyri 3, vóru 769 í tali í 2022 í mun til 682 í 2021. Tað ein øking frá at vera 3,6% burturav øllum húsarhaldunum í Føroyum í 2021 til 4% í 2022. Skuldarlutfall er skuld hjá einstaka húskinum mátað í mun til árligu bruttoinntøkuna.

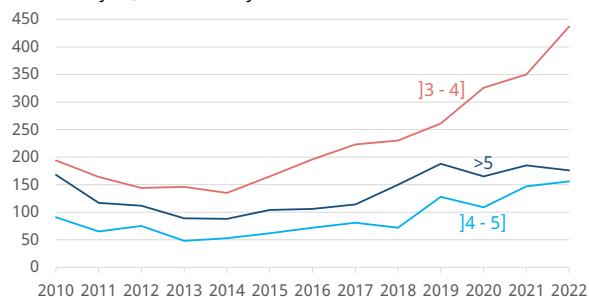
At tað leggjast fleiri húskir afturat, sum skylda meir enn 2 mió. kr. er ein natúrlig fylgja av, at vit eru blivin fleiri húskir í 2022, millum annað orsakað av tilflyting, og at summi av hesum hava oagnað sær eini sethús. Í mynd 18 sæst, at vøxturin er størst í talinum av húskjum, sum skylda millum 3 og 4 ferðir ársinntøkuna og at talið av húskjum, sum skylda millum 4 og 5 ferðir sína inntøku bert ert økt eitt vet í 2022 í mun til 2021, ímeðan talið av teimum, sum skylda meir enn 5 ferðir ársinntøkuna, er lækkað í 2022. Í mynd 20 er ein lánsupphædd omanfyri 2 mió. kr. valt sum dømi.

¹³ Rentustuðulin er 35% av rentuútreiðslum á í mesta lagið 100.000 kr. árliga.

Mynd 20. Skuldarlutføll

Húski býtt á útvald skuldarlutføll

Tal av húskjum, skuld omanfyri 2 mió. kr.

Kelda: Landsbanki Føroya.

Ein orsök til, at tað eru færri í 2022, sum skylda meir enn 5 ferðir sína inntøku, í mun til í 2021, kann vera, at summi av húskjunum hava goldið skuld niður ella hava fingið hægri inntøku, soleiðis at tey í 2022 eru flutt í ein nýggjan ból k við lægri skuldarlutfalli.

Yvirskipað er skuldarlutfallið hjá føroysku húsarhaldunum framvegis lágt. Vanliga verða húsarhald viðmælt ikki at skylda meir enn umleið 3,5 ferðir inntøkuna. Í summum førum verður hægri skuldarlutfall loyvt, um útlit eru til, at húsarhaldið fær skuldarlutfallið niður innan eitt stutt áramál ella um húsarhaldið eigur aðra ogn, sum kann forsvara eina høga skuld mátað í mun til ársinntøkuna. Tað eru framvegis ikki ábendingar um, at húskir við høgum skuldarlutfalli eru ein váði fyri fíggjarliga støðufesti í Føroyum, av tí at tey eru fá í tali. Tó kann tað vera av stórum týðningi fyri einstaka húsarhaldið, um mánaðarligu útreiðslurnar við mongu rentuhækkingunum gerast ov stórar.

Húskir við skuld omanfyri 2 mió. kr. og skuldarlutfalli millum 3 og 4, vóru 26 ára gomul í miðal í 2022. Tey við skuldarlutfalli millum 4 og 5 vóru 27,4 ára gomul í miðal, meðan tey við skuldarlutfalli omanfyri 5 vóru 30,9 ára gomul í miðal í 2022. Hetta bendir á, at tað eru tey, ið koma fyrstu ferð inn á bústaðar-marknaðin, sum hava eitt høgt skuldarlutfall.

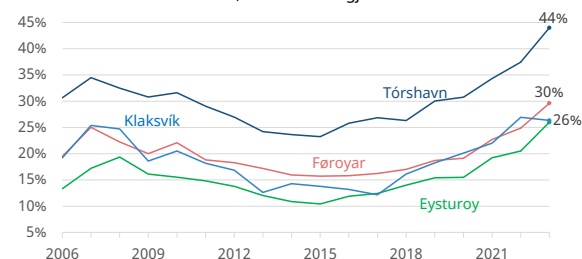
Bústaðarbyrða

Betri Banki hevur roknað, hvussu stór bústaðarbyrðan er hjá føroyskum húskjum í ymsum økjum í Føroyum. Bústaðarbyrðan er parturin av tøkum inntøkuni, sum eitt par við tveimum børnum undir 7 ár nýtur til at gjalda sítt bústaðarlán. Í mynd 21 sæst, at bústaðarbyrðan er størst í Havnini, og at hon er økt í 2023 í mun til 2022.

Mynd 21. Bústaðarbyrða

Bústaðarbyrða, 2006 - 2023

Partur av inntøkuni eftir skatt, sum fer til at gjalda bústaðarlán

Kelda: Betri Banki. Bústaðarbyrðan er roknað fyri eitt par við tveimum børnum undir 7 ár, hvor persónur í parlagnum tjenar eina miðalløn, lánið er eitt annuitetslán á 25 ár, rentan er ein miðalrenta vektad eftir rentudøgum. Støddin á lánum svarar til miðalsethúsaprísir í økinum.

Bústaðarbyrðan hevur annars verið lækkandi frá umleið 2009 til 2015, tí inntøkurnar vuku samstundis sum renturnar lækkaðu. Frá 2015 og fram til 2021 vóru renturnar framvegis lágar meðan inntøkurnar vuku, men sethúsaprísirnir hækkaðu munandi í hesum tíðarskeiði, og tað økti um bústaðarbyrðuna. Síðani á sumri 2022 eru renturnar hækkaðar nógv, og tað hevur aftur økt nógv um bústaðarbyrðuna.

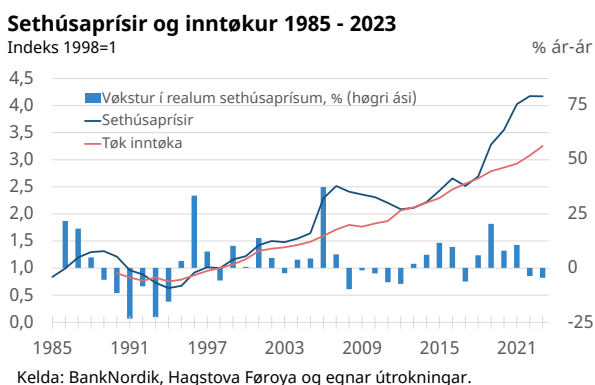
Bústaðarbyrðan var 44% í Tórshavn, 26% í Eysturoynni og Klaksvík, og 30% í øllum landinum í miðal í 2023. Í Klaksvík er bústaðarbyrðan minkað eitt vet í 2023 í mun til 2022. Hetta kemur av, at bústaðarbyrðan vaks í 2022 vegna øktum miðalprísir á sethúsum í Klaksvík í 2022. Í 2023 vaks miðalprísurin ikki eins nógv, og tí sæst eitt lítið fall í bústaðarbyrðuni í 2023. Miðalprísurin á sethúsum í Klaksvík sveiggjar vegna tað, at tað eru lutfalsliga fáar sölur í Klaksvík, og tí kunnu einstakar sølu toga miðalprísir annan vegin.

Sethúsaprísir og tøk inntøka

Sethúsaprísirnir eru øktir skjótari enn tøk inntøkan í nærum 10 ár á rað, men í 2023 hava sethúsaprísirnir í miðstaðarøkinum staðið í stað, ímeðan inntøkurnar eru vaksnar eitt vet, sí mynd 22.

Væntandi hava mongu rentuhækkingarnar seinastu tvey árin elvt til eitt størri varsemi hjá húsarhaldunum. Liggitiðin áðrenn sethúsini vórðu seld, longdist í 2022 og 2023, og útboðið av sethúsum minkaði. Harafturat herdu bankarnir krøvini til tiltøkupeningin, tá ið inflasjónini byrjaði at veksa, ið, saman við rentuhækkingunum, hevur verið við til at halda sethúsaprísunum niðri.

Mynd 22. Vækstur í inntøku og sethúsaprísimum

Í miðstaðarøkinum vóru sethúsaprísirnir óbroyttir í 2023 í mun til 2022. Miðalvækstururin hevur annars verið um 10% árliga í árunum 2018-2022. Í størri bygðunum eru sethúsaprísirnir lækkaðir við 5% í 2023, meðan ein hækking á góð 8% var í smærri bygðunum og ein lækking á 20% í Suðuroy/Sandoy í 2023 í mun til árið fyri.

Skuldi økta rentustøðið elvt til lægri sethúsaprísir, er tað ikki ein trupulleiki í sjálvum sær, uttan so at tað førir til tap í føroysku bankunum ella til eina stóra lækking í nýtsluni hjá húsarhaldunum, sum kann ávirka realbúskapin.

Flestu húsarhaldini eru tó sambært føroysku bankunum væl fyri fíggjarliga; tey gjalda skuld niður, eftirstøðurnar eru ikki fleiri, enn vanligt og tey biðja ikki um skáar í størri mun, enn vanligt. Harumframt tykist eftirspurningurin eftir bústøðum framvegis at vera størri, enn útboðið, og tað togar prísir upp eftir.

Bankageirin

Útlán í mun til búskapin

Lutfallið millum útlán og BTÚ er eitt lyklatal, sum Landsbankin heldur eyga við. Hetta kemur av, at útlánini hjá bankunum øktust munandi meira enn búskapurin undan kreppuni í 90'unum og fíggjarkreppuni í 2008, tí bankarnir í ov stóran mun læntu pening út í mun til veruliga virkseimið í búskapinum, sí mynd 23. Í 2023 vóru útlánini íroknað veðhald 110% av BTÚ.

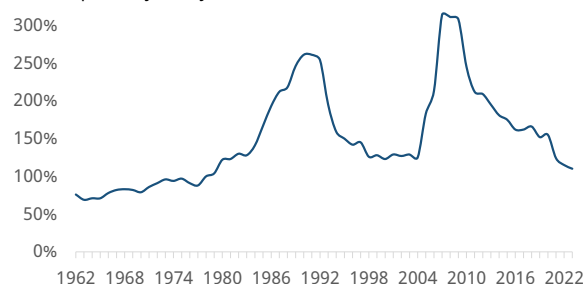
Útlánini eru stórt sæð síðani fíggjarkreppuna ikki økt skjótari, enn búskapurin. Hetta kann partvíst

skyldast, at fyrítøkurnar eru so mikið væl fyri í dag, at eftirspurningurin eftir fígging ikki er stórir, og partvíst tí bankarnir leggja kapital til síðis fyri at uppfylla kapitalkrøvini, ið eru herd síðani fíggjarkreppuna í 2008.

Mynd 23. Útlánini vuku skjótari enn búskapurin í 2023

Útlán íroknað veðhald í mun til BTÚ

Roknskapartøl hjá føroysku bankunum, %.

Í 2023 vuku útlánini hjá peningastovnunum tó skjótari, enn sjálvur búskapurin í 2023. Búskapurin vaks við 5,4% í leypandi prísimum, sambært meting hjá Búskarparráðnum, meðan útlánini vóru um 10% størri við árslok 2023 samanborið við árslok 2022.

Í 2023 kom útlánsvækstururin hjá føroysku bankunum av øktum útlánnum til kommunur, almennar fyrítøkur, og húsarhald. Útlánsvækstururin til húsarhaldini stavar í høvuðsheitum frá, at tey hava skift frá donskum realkreditlánnum til føroysk bankalán. Kommunurnar hava millum annað fingið fígging til havnaútbygging og vegakervi, og almennu fyrítøkurnar til virkseimi innan íbúðabygging og samskipti.

Útlán til kommunur og almennar fyrítøkur eru ikki heft við eins stórum váða fyri bankarnar, sum útlán til privatu vinnuna, tí sera lítil vandi er fyri, at ein kommuna ella almenn fyrítøka fer í gjaldsteðg (um so er, tekur landið sannlíkt yvir).

Útlánsvækstururin øktur

Í 2023 var útlánsvækstururin hjá føroysku bankunum hægri, enn undanfarin ár, og hevur hann verið veksandi síðani miðjan 2022, sí mynd 24. Vækstururin í útlánnum frá føroysku bankunum til føroyskar kundar var 9,1% í februar 2024 roknað sum eitt 3 mánaðar miðaltal. Tað eru serliga kommunurnar og almennar fyrítøkur, ið hava økt um lántøkuna, men eisini

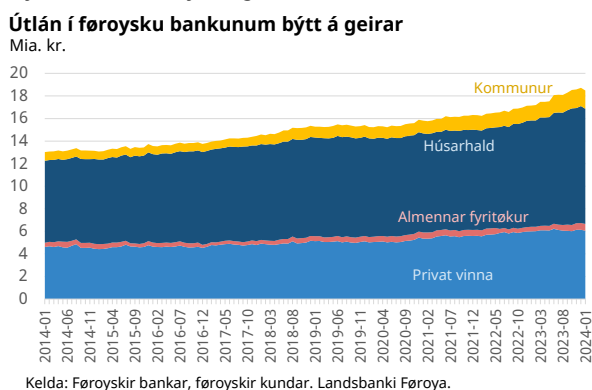
húsarhaldini. Samlaði útlánsvæksturinn hjá føroysku og dansku peninga- og realkredittstovnum var 5,5% tilsamans í februar 2024.

Mynd 24. Størri útlánsvækstur hjá føroysku bankunum

Væksturinn í útlánunum til húsarhaldini hevur verið høgur tað seinasta árið frá føroysku bankunum, men hevur samstundis verið negativur frá dansku realkredittstovnunum, tí nógv hava skift frá danskum realkredittlánunum til føroysk bankalán.

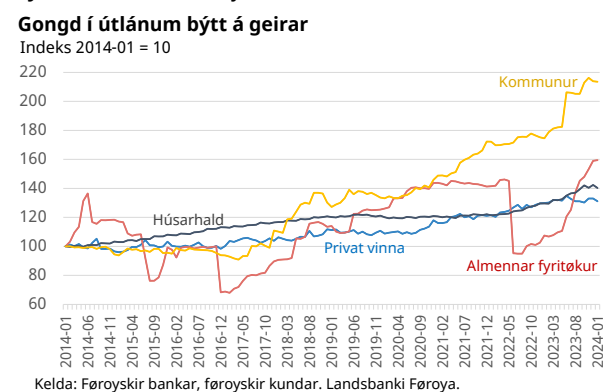
Mynd 25. Útlán bytt á geirar

Føroysku húsarhaldini høvdu sethúsálán fyri umleið 13 mia. kr. tilsamans í februar 2024; 9,4 mia. kr. í føroysku bankunum og 3,6 mia. kr. í danskum realkredittstovnum. Húsarhaldini hava økt um lántøkuna til bústaðir við nærum 900 mió. kr. í føroysku bankunum í tíðarskeiðinum februar 2023 – februar 2024, og hava í sama tíðarskeiði minkað um lántøkuna í dansku realkredittstovnunum við 350 mió. kr.

Útlánini til kommunurnar og almennu fyrítøkurnar eru økt lutfalsliga nógv, og tað gevur í lötuni ein høgán útlánsvækstur í føroysku bankunum.

Mynd 26. Lántøkan hjá kommununum er veksandi

Lántøkan hjá kommununum er økt við nærum 260 mió. kr. síðani februar 2023 til 1,6 mia. kr. í februar 2024. Í sama tíðarskeiði hava almennu fyrítøkurnar økt sína lántøku í føroysku bankunum við góðum 200 mió. kr. Skuldin hjá almennu fyrítøkunum var góðar 600 mió. kr. í februar 2024.

Meginparturin av útlánunum hjá føroysku bankunum fara til húsarhald og privatu vinnuna, sí mynd 25, men lántøkan hjá kommunum og almennu fyrítøkunum er økt lutfalsliga nógv seinastu árin.

Seinastu 10 árin er lántøkan hjá kommununum meir enn tvífaldað, meðan lántøkan hjá almennu fyrítøkunum í føroysku bankunum er økt við 60% (indekstalið er 160 við ársbyrjan 2024 samanborið við 100 við ársbyrjan 2014). Í sama tíðarskeiði er lántøkan hjá privatu vinnuni og húsarhaldunum økt við ávikavist 30 og 40 prosentum, sí mynd 26.

Innlánsyvirskot í føroysku bankunum

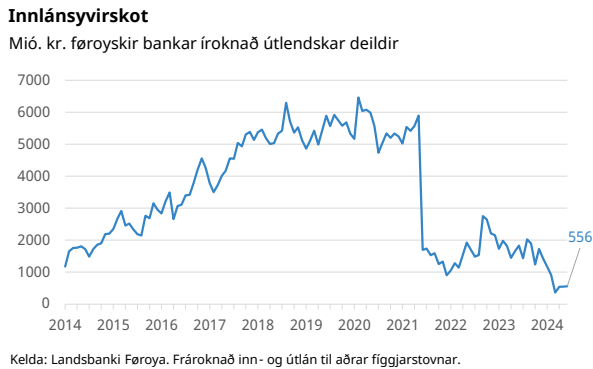
Innlánsyvirskotið í føroysku peningastovnunum er fallið nakað síðstu mánaðirnar og var 556 mió. kr. í februar 2024. Innlánsyvirskotið er innlán (uppsparing) hjá føroyskum peningastovnunum íroknað útlenskar deildir, frátrekt útlán hjá somu.

Samlaðu innlánini í føroysku bankunum íroknað útlenskar deildir vóru í februar 2024 21,2 mia. kr., meðan samlaðu útlánini vóru 20,7 mia. kr. til føroyskar og útlenskar kundar.

Væksturinn í innlánunum frá føroyskum kundum í føroysku bankarnar var 0% í februar 2024 mátað sum eitt 3 mánaðar miðaltal. Innlánsvæksturinn var positivur hjá húsarhaldunum (4,4% í februar 2024), men negativur hjá kommunum, privatum og

almennum fyrirkomandi, sosialum grunnum og hjá øðrum fíggarstovnum (td. pensjóns- og tryggingafeløgum). Innlánsyvirskotið fall nógv í 2021 orsakað av søluni av donsku deildini hjá BankNordik.

Mynd 27. Innlánsyvirskotið er lækkað

Inntøkur av negativum rentum

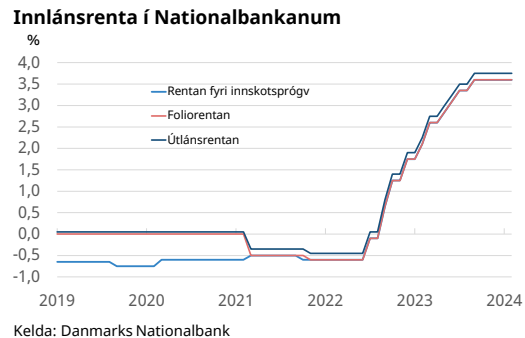
Innlán, sum føroysku peningastovnarnir ikki fáa lænt út ella sett í virðisbrøv og líknandi, verða flutt á foliokonto í Nationalbankanum. Fram til august 2022 varð negativ renta kravd av upphæddum, sum peningastovnar hava standandi á bók í Nationalbankanum. Nationalbankin hevði tákkrav negativar rentur fyri innskot í umleið 10 ár, men bankarnir byrjaðu ikki at lækka innlánsrentuna niðrum null fyrr enn seinni.

Føroysku kundarnir hava rindað negativa rentu av sínum innlánum í føroysku bankunum í tíðarskeiðinum september 2019 - november 2022 (ikkil allir føroysku bankarnir byrjaðu í september 2019). Rentan, sum bankarnir bjóða kundunum fyri innlán, fylgja vanligu rentuni hjá Nationalbankanum, meðan rentan hjá Nationalbankanum fylgji tí hjá Evropeiska miðbankanum. Hetta ger Nationalbankin fyri at halda donsku krónuna stöðuga í mun til evruna.

Síðani á sumri 2022 hevur Evropeiski miðbankin hækkað rentuna 10 ferðir fyri at basa prívøkstrinum. Harvið hevur danski Nationalbankin, og eftirfylgjandi føroysku peningastovnarnir, eisini hækkað sínar útláns- og innlánsrentur. Síðani september 2023 hevur foliorentan verið 3,6% og útlánsrentan 3,75% hjá Nationalbankanum, sí mynd 28.

Inntøkurnar hjá bankunum frá negativu rentunum vóru 161 mió. kr. tilsamans í árunum 2019 – 2022. Harav rindaðu húsarhaldini 66 mió. kr., vinnan 74 mió. kr., og tað almenna eini 19 mió. kr. fyri at hava síni innlán standandi á konto í føroysku bankunum. Føroysku bankarnir krevja ikki longur negativa rentu fyri innlán, og í 2023 rindaðu teir 95 mió. kr. í rentu til føroysku kundarnar fyri teirra innlán.

Mynd 28. Rentan hjá Nationalbankanum hækkað

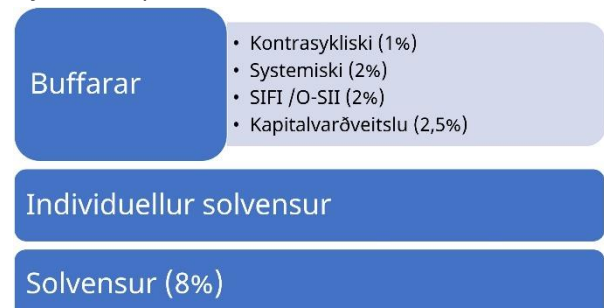

Kapitalkrøvini hjá bankunum

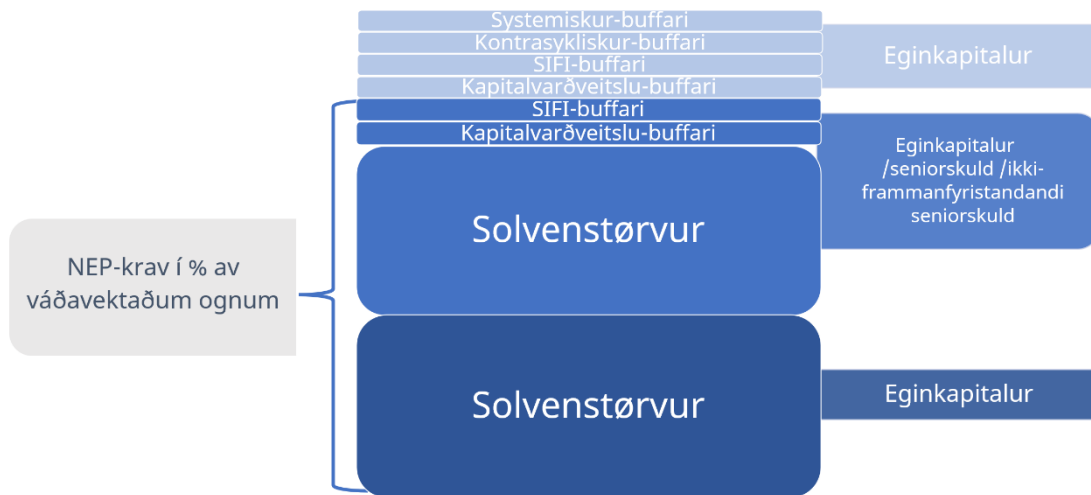
Royndirnar vísa, at tað kann gerast sera kostnaðarmikið tá ein banki fer á húsgang. Fyri at verja fyri, at ein slík fíggarjarkreppa, sum tann í 2008, ikki hendir aftur, eru fleiri krøv sett bankunum, millum annað herd kapitalkrøv, sum javnan verða dagførd.

Áðrenn fíggarjarkreppuna var eginpeningskravið ein solvensur á 8% í mun til váðavektaðu ognirnar. Nú eru kapitalkrøvini væl hægri. Kapitalkrøvini vera býtt í tvey parallel krøv; eitt kapitalkrøv og eitt krav til NEP-kapitalin.

Mynd 29. Kapitalkrøv

Mynd 30. NEP-kravið

Mynd 29 vísir hvussu kapitalkravið er sett saman. Peningastovnararnir skulu framvegis uppfylla ein solvens á 8%, men harafturat verður ein individuellur solvensur álagdur einstaka peningastovninum. Afturat solvensinum eru buffarar og eru teir fýra.

Kapitalvarðveitslu buffaran skulu allir bankarnir lúka og er 2,5%.

SIFI buffarin er ein eyka buffari til teir peningastovnar, sum vera útnevndir SIFI-bankar. SIFI stendur fyri *Systemically Important Financial Institution*. Hetta eru bankar, sum eru av so mikið stórum týðningi fyri búskapin, at tað hevði rakt allan búskapin, um hann fór av knóranum. Við at seta eyka krøv til SIFI-bankar verður vandin fyri at peningastovnurin kemur í trupulleikar minkaður, umframt at neiligu avleiðingarnar av, um bankin kemur í trupulleikar, verða minkaðar. Í Føroyum eru tveir bankar útnevndir SIFI-bankar, tað eru Føroya Banki og Betri Banki. Hetta er gjørt eftir ávísam leisti við markvirðum.¹⁴ SIFI buffarakravið hjá Føroya Banka og Betri Banka er 2%.

Systemiski buffarin í Føroyum er í lötuni 2% og allir peningastovnararnir skulu hava henda buffara.

Grundgevingin fyri at hava henda eyka buffara í Føroyum er, at føroyski búskapurin er lítil, opin og hevur eitt einstáttað vinnulív, umframt at búskapurin sveiggjar nógv. Tað ger føroyska búskapin viðbreknan fyri búskaparligum stoytum, sum kann elva til tap í bankageiranum, og harvið gera sveiggini í búskapinum enn størri.

Kontrasykliski buffarin er 1% (síðani 31. mars 2023).

NEP-kapitalur er krav til kapital parallelt við kapitalkravið annars. NEP stendur fyri *“Nedskrivnings Egnede Passiver”*. Endamálið við NEP-kapitalinum er at tryggja, at um ein banki kemur í trupulleikar, er tað ikki skattaborgarin, ið rindar fyri húsagangin, men bankin sjálvur. Kemur bankin í trupulleikar, verður NEP-kapitalurin lagdur um til solvens- og buffara kapital, soleiðis at bankin eftir trupulleikarnar aftur kann virka, sum áður. NEP-kapitalurin má tí vera so mikið stórur, at allir áhugabólkar í samfelagnum aftur kunnu hava álit á bankanum.

Fyri føroyskar peningastovnar svarar NEP-kravið í stødd til tvær ferðir solvensin, kapitalvarðveitslu-buffarin og SIFI-buffaran tilsamans. Systemiski- og kontrasykliski buffarin verður ikki taldur við í

¹⁴ SIFI-bankar vera árliga útnevndir útfrá hesum markvirðum: javnin hjá bankanum skal vera størri enn 13% av BTÚ, ella skulu útlánini hjá bankanum vera størri enn 10% av samlaðu útlánunum hjá bankageiranum, ella skulu innlánini hjá

bankanum vera størri enn 10% av samlaðu innlánunum hjá bankageiranum. Tó skal javnin í minsta lagið vera 3 mia. kr., áðrenn ein banki kann tilnevast sum SIFI-banki.

krøvunum til NEP-kapitalin.¹⁵ Fyri peningastovnar, sum ikki eru SIFI-stovnar, er kravið til NEP-kapitalin lægri.

Um ein peningastovnur, sum ikki er SIFI-stovnur, kemur í trupulleikar, verður ein skipað tilgongd framd at avtaka peningastovnin umvegis *Finansiel Stabilitet*. Tá skal NEP-kapitalurin dekkja útreiðslurnar av hesi tilgongd. Tað er fíggjareftirlitið, ið ásetur NEP-krøvini til peningastovnarnar. Omaná NEP-kravið eru eisini allir fyra buffararnir nevndir undir kapitalkravinum.

Av tí at kapitalkravið og kravið til NEP-kapital eru parallel krøv, kann kapitalurin, sum verður brúktur til at uppfylla kapitalkravið við hjá bankunum (sí talvu 3), eisini teljast uppí, tá ið NEP-kravið verður gjørt upp. Sum tað sæst á myndini, er ikki neyðugt, at allur NEP-kapitalurin er fíggjaður við eginpeningi, tí ein partur kann fíggjast við aðrari skuld.

Bankarnir hava nóg mikið av gjaldføri

Umframt kapitalkrøv av ymiskum slag verða eisini sett bankunum um krøv um gjaldføri. Bankarnir hava innlán, sum eru bundin í styttri tíð, tað vil siga, sum kunnu takast út, tá ið kundin ynskir tað, meðan peningur, bankin lænir út, liggur bundin í longri tíð, sum til dømis tá ein kundi kann gjalda eitt sethúsálán aftur yvir 20-30 ár. Hetta er eitt dømi um ein sokallaðan gjaldførisváða fyri bankan, tí misjavni er millum bindingartíðina á innlánnum og útlánnum. Fyri at bøta um henda misjavna, er krav um at bankin skal hava eitt ávíst gjaldføri. Føroysku peningastovnarnir høvdu sambært ársrokn-skapunum fyri 2023 allir gjaldføri væl omanfyri lógarásetta minstakrivið. LCR (Liquidity Coverage Ratio) skal vera hægri enn 100%. Føroya Banki hevði 228%, Betri Banki 210%, Norðoya Sparikassi 416% og Suðuroyar Sparikassi 375% við ársenda 2023.

Útlánskanning

Landsbanki Føroya ger, sum eitt lið í arbeiðinum hjá Váðaráðnum, eina útlánskanning. Í kanningini meta teir fyra føroysku peningastovnarnir um broytingar í millum annað eftirspurningi eftir fígging, broytingar

í kredittvirðinum ella í krøvunum til kredittvirðið hjá kundunum.

Mett verður, hvørt tað hava verið broytingar í seinasta ársfjórðingi, og um broytingar kunnu væntast í komandi ársfjórðingi. Í útlánskanningini verður spurt til bæði privatkundar og vinnuligar kundar. Kanningin verður gjørd hvønn ársfjórðing og fyrstu úrslitini vóru til taks í øðrum ársfjórðingi 2023.

Nýggjasta kanningin er frá fyrsta ársfjórðingi 2024. Kanningin vísir, at trýggir út av fyra peningastovnum meta sum heild støðuna vera óbroytta í 1. ársfjórðingi 2024 í mun til ársfjórðingin fyri. Ein av peningastovnunum hevur hert kredittstandardin eitt vet móttvegis privat- og vinnukundum vegna øktan váða, men kredittstandardurin væntast at linka aftur tá ið renturnar lækka. Enn er óvist nær renturnar fara lækka, og bankarnir hava ikki ítøkiligar væntanir um nakra rentulækking í komandi ársfjórðingi (2. ársfj. 2024).

Tveir út av fyra peningastovnum boða frá lægri eftirspurningi frá privatkundum eftir fígging. Eins og í undanfarnu ársfjórðingunum, er fíggjarstøðan hjá privatkundum mett at vera versnað vegna inflatióin og rentuhækkingar, men bankarnir boða ikki frá fleiri trotum ella fyrirspurningum um skáar á lánnum.

Fíggjarmarknaðurin

2023 – Marknaðirnir fótaðu sær

Aftaná eitt sera óvanligt ár á fíggjarmarknaðunum í 2022 við stórum tapum, gjørdist 2023 hinvegin í mestan mun eitt jaligt ár hjá íleggjarum. Serliga vóru november og desember mánaðirnir góðir. Høvuðsorsøkin var, at amerikanski miðbankin FED gav tekin um, at renturnar ikki fóru at hækka meira, og móguliga fóru at lækka aftur 2024.

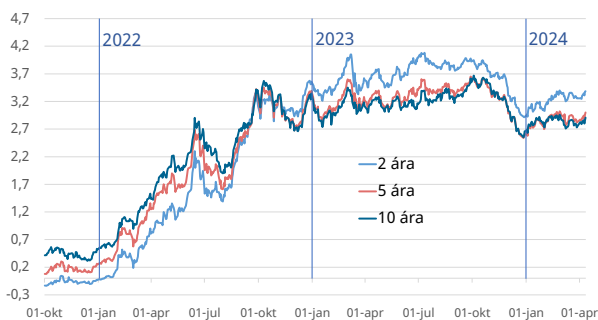
Undantikið november og desember, var restin av árinum 2023 meira óstøðugt við stórum sveiggjum á fíggjarmarknaðunum. Hetta kom av, at tað var stórir ivi um, nær veksandi inflasjónin fór at hasa av,

¹⁵ Systemiski buffarin skal fyri danskar SIFI-peningastovnar teljast við í NEP-kapitalin, systemiski buffarin í Danmark er tó í løtuni 0%.

og hvört tær mongu rentuhækkingarnar kundu elva til búskaparliga afturgöngu. Sum fráleið var meira og meira sannlíkt, at búskapurin bæði í USA og eisini í Evropa fóru at fáa eina “bleyta lending” eftir rentuhækkingarnar hjá tjóðbankunum. Hóast óstöðugleika gjøgnum árið, gjørdist 2023 eitt gott ár hjá íleggjarum, serliga vegna jaligu göngdina í novembur og desember.

Mynd 31. Gongd í rentum

Göngdin í rentunum, 1. okt. 2021 - 11. apr. 2024
DKK swap

Kelda: Nordea E-Markets

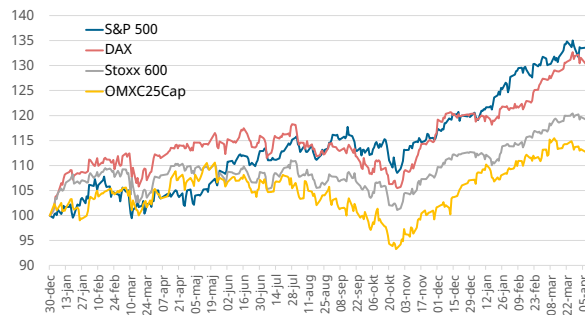
Mynd 31 vísir göngdina í rentuni frá januar 2021 til í byrjanini av mars 2024. Her sæst, at renturnar eru hækkaðar munandi í 2022 í mun til í 2021. Í 2023 vóru renturnar rættiliga stöðugar, tó at tær við endan av 2023 lækkaðu. Tá rentan á lánsbrøvum lækkar, hækka kursirnir og harvið virðið á lánsbrøvunum. Samanumtikið fekst tí eitt gott avkast á lánsbrøvum í 2023.

Eisini vísir myndin, at 2-ára marknaðarrentan síðani árslok 2022 hefur verið hægri enn bæði 5 og 10 ára renturnar. Tað merkir, at rentuásin hefur verið, og er enn, øvugt (“invers”). Eisini sæst at 5 og 10 ára renturnar hava verði nærum líka síðani september 2023 og til nú. Renturnar eru tó hækkaðar nakað aftur í byrjanini av 2024.

Eins og rentumarknaðurin eru partabræva-marknaðirnir sera nógv ávirkaðir av útlitunum fyri heimsbúskapinum og ikki minst fyri amerikanska búskapinum. Óvissa um framtíðina heldur teimum stóru íleggjarunum frá at keypa partabrøv og tað ávirkar allan marknaðin. Geopolitisk viðurskipti hava stóra ávirkan á partabrævamarknaðin, og harafturat hava summar sera stórar fyrítøkur, serliga innan teknologi og heilivág stóra ávirkan á ymsu vísitølini, eitt nú vísitølini MSCI og S&P 500.

Mynd 32. Gongd í partabrøvum

Göngd á partabrævamarknaði, 30. des. 2023 - 11. apr. 2024
Indeks, 30. des. 2022 = 100.

Kelda: Nordea E-Markets

Sum tað sæst á mynd 28, lækkaðu kursirnir á heysti 2023, men síðani kom vend í og kursirnir eru hækkaðir aftur.

Íleggjarar bíða eftir, at rentan lækkar

Í USA eru lyklatølini á nærum øllum økjum batnaði munandi og göngd er á búskapinum. Búskapurin og arbeiðsmarknaðurin er sterkur og inflasjónin hefur enn ikki rokkið stöðið, sum amerikanski miðbankin, FED, miðar eftir (áleið 2%).

Í Evropa er stöðan ikki eins góð. Mest týðandi búskapurin er Týskland, ið ikki hefur havt búskaparvækstur av týðningi og sama er stöðan í fleiri øðrum evropeiskum londum. Inflasjónin er tó við at nærkast 2%, sum evropeiski miðbankin ECB miðar ímóti, men ikki fyrr enn miðbankin er vísur í, at inflasjónin er um 2%, kann roknast við, at bankin lækkar rentuna.

Marknaðurin hefur í ávísan mun longu innroknað rentulækkingar í Evropa. Væntað varð í endanum av 2023, at rentan fór at verða sett niður longu tíðliga í vár, men tað hefur fyrst í hesum árinum broytt seg til, at rentan hjá ECB ikki væntast at lækkað fyrr enn í summar. Amerikanski miðbankin væntast ikki at lækka rentuna fyrr enn nakað seinni, vegna tað, at amerikanski búskapurin framvegis er rættiliga stinnur.

Hetta hefur elvt til, at marknaðarrenturnar eru hækkaðar nakað í byrjanini av 2024 (sí mynd 31). Tað hefur tó ikki ávirkað partabrævamarknaðin í serliga stóran mun, tí útlitini fyri búskaparvækstri og betri fortreytum hjá fyrítøkum, tykjast at verða rímiliga góð.

Tað er altíð trupult at spáa um framtíðina, men útlitini fyri 2024 tykjast at vera hampiliga góð, og um ikki okkurt óvæntað hendir, er sannlíkt, at avkastið hjá íleggjarum verður rímiliga gott í 2024.

Samandráttur

Í 2023 vísu búskaparligu lyklatalini tekin á framgongd. Tað var avlop á handilsjavninum, løntakaratalið og lønargjaldingarnar settu met, og arbeiðsloysið er framvegis søguliga lágt. Í 2023 lækkaði inflasjónin støðugt og í fjórða ársfjórðingi 2023 vóru tað í størsta mun rentuhækkingar, sum togaðu brúkaraprístalið upp í Føroyum.

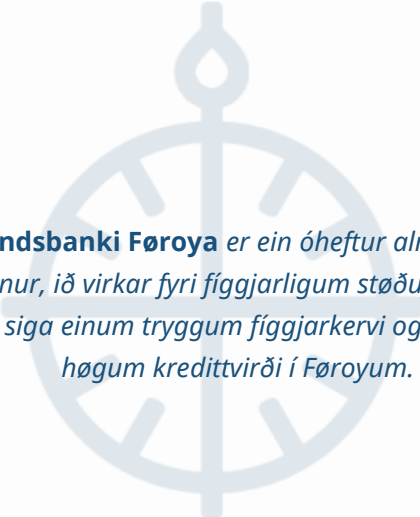
Evropeiski miðbankin hevur hækkað rentuna tíggu ferðir síðani hann byrjaði at hækka rentuna í juli 2022 fyri at tálma prísavøkstur og føroysku bankarnir hava økt útlánsrenturnar so hvørt sum evropeiski miðbankin hevur boðað frá rentuhækkingum. Meginparturin av skuldini hjá føroysku húsarhaldunum hevur broytiliga rentu, og húsarhaldini hava tí merkt rentuhækkingarnar beinanvegin. Av somu orsök er bústaðarbyrðan økt í 2023 í mun til í 2022 og hon er størst hjá sethúsaeigarum í miðstaðarøkinum. Økta rentu- og prísstøðið hevur minkað um tøkupeningin hjá húsarhaldunum, ið hevur elvt til eina minking í nýtsluni, men húsarhaldini tykjast sambært peningastovnunum hóast tað at vera fíggjarliga mótstøðufør. Í útlánskanning Landsbankans svara bankarnir, at øktu rentuúreiðslurnar hava ávirkað fíggjarstøðuna hjá húsarhaldunum neiliga, men at teir hóast tað ikki síggja fleiri trot ella fleiri fyrispurningum um skáar frá húsarhaldunum.

Útlánsvøkstur er lutfalsliga høgur í føroysku bankunum og stavar hann serliga frá øktum útlánum til kommunurnar og almennar fyrirkur. Útlán til almenna geiran hevur tó ikki sama váða við sær fyri bankarnar. Meginparturin at útlánunum hjá føroysku bankunum fer til húsarhaldini og privatu vinnuna. Útlánsvøkstur er eisini høgur til húsarhaldini; tað kemur tó ikki av, at húsarhaldini hava økt um sína skuld munandi, men tí mong hava skift frá donskum realkredittlánum til lán í føroysku bankunum. Hetta merkir, at ein størri partur av

lántøkuni hjá húsarhaldunum er fluttur yvir á bøkurnar hjá føroysku bankunum, ið er við til at minka innlánsyvirskotið hjá føroysku bankunum. Í føroyska bankageiranum eru ikki tekin um, at váðar, sum ávirka fíggjarliga støðufestið, eru í umbúna, og Føroya Váðaráð heldur framhaldandi eyga við viðurskiftum, ið hava týðning fyri fíggjarliga støðufestið í Føroyum.

Í 2023 var sum heild stórum sveiggj á fíggjarmarknaðunum. Hetta kom av, at tað var stórir ivi um, nær veksandi inflasjónin fór at hasa av, og hvørt tær mongu rentuhækkingarnar kundu fara at elva til búskaparliga afturgongd, men sum er fráliðið, hava búskapirnir bæði í Evropa og USA víst seg at vera stinnir. Væntað verður, at ECB kann fara at lækka rentuna í summar og Amerikanski miðbankin nakað seinni.

Fyri árið 2023 metir Landsbankin, at føroyska EGS skuldin er góð 29% av BTÚ og skuldin hjá tí almenna (frároknað skuld hjá sjálvberandi almennum fyrirkur) liggur sostatt undir tey 60%, sum er avtalaða hámarkið fyri Evrulondini. Í 2023 gav Moody's Føroyum somu rating sum árið fyri, sum er triðhægsta ratingin. Føroyar hava eina góða kredittmeting og tað ger búskaparliga rásarúmið munandi betri hjá Føroyum, tí lættari er at taka lán. Fíggjarstøðan hjá landskassans er verri, enn hon var áðrenn fíggjarkreppan rakti í 2008. Nettoskuld landskassans var 3 mia. kr. í 2023 íroknað skuldini hjá Eysturoyar- og Sandoyrartunlinum. Eftir fíggjarkreppuna var fleiri ár á rað hall á fíggjarlógini, ið elvdi til, at Moody's lækkaði kredittmetingina. Fyri at megna framtíðar ár við halli uttan at missa eitt stig í kredittmetingini. er skynsam at økja nettoogn landskassans, men tað krevur yvirskot á fíggjarlógini.

Landsbanki Føroya er ein óheftur almennur stovnur, ið virkar fyri fíggjarligum støðufesti, tað vil siga einum tryggum fíggjarkervi og einum høgum kredittvirði í Føroyum.

ⁱ Í uppgerðini av ogn og skuld verður hagfrøðiliga hugtakið húskir og ikki húsarhald nýtt. Húskir eru persónar, sum pr. 31. desember í árinum hava sama skrásettan bústað í landsfólkaskránni. Fólk á stovni ella á felagsbýli eru ikki tald við í samlaða talinum av húskjum. Minst ein persónur í húskinum skal hava havt skattskyldu alt árið. Vaksnir persónar eru 18 ár ella eldri. Hugtakið húsarhald verður hinvegin nýtt í tjóðarroknskapinum og er skilmarkað sum løntakarar, pensjónistar, sjálvstøðugt vinnurekandi og NPISH (non-profit felagsskapir so sum ítróttarfeløg, samkomur og líknandi). Tó finnast tøl fyri innlån í donskum peningastovnum bert fyri húsarhald (MFI-hagtøl) og tá verða húsarhald uttan NPISH nýtt. Tøk inntøka hjá føroysku húskjunum fyri árið 2022 er ein fyribils uppgerð (kelda: Landsbanki Føroya). Lutfallið ogn, skuld og nettoogn í mun til tøku inntøkuna, kann tí broytast tá tøka inntøkan er endaliga uppgjørd. Uppgerðin av ogn og skuld er gjørd eftir leisti hjá Danmarks Statistik (Familiefordelt nettoformue).

ⁱⁱ Keldur: Landsbanki Føroya, TAKS, Hagstova Føroya, og Føroya Gjaldstova, ultimo 2022. Fíggjarligar ognir eru innlån og virðisbrøv í føroyskum og útlenskum peningastovnum (innlån og depotkonti), eftirlønarpásparring í føroyskum eftirlønarpásparringi ella eftirlønarpásparring, ið verður umsitin av føroyskum peningastovni, umframt tænastrámannapensjónir. AMEG er ikki tald við, tí tað ikki er ein persónlig pásparring. Hagtøl um eftirlønarpásparringar hjá føroyingum í donskum pensjónsfeløgum, eru frá Hagstovu Føroya, uppgjørd ultimo 2022.

Ognarviðurskipti viðvíkjandi óskrásettum virðisbrøvum finnast enn ikki fyri einstaklingar, og vera tískil ikki tald við í uppgerðini av ogn og skuld hjá húskjum. Skrásett virðisbrøv sum føroyskir peningastovnar umsita, eru tald við. Landsbanki Føroya hevur upplýsingar frá TAKS um innlån og depotkonti hjá føroyingum, herundir skrásett virðisbrøv í peningastovnum í OECD londum. Skrásett virðisbrøv hjá føroyingum kunnu tó vera umsitin av útlenskum peningastovnum í summum OECD londum, sum ikki hava latið upplýsingar hesum viðvíkjandi. Føroyingar kunnu eisini eiga innlån og depotkonti í øðrum londum, ið ikki eru OECD lond, ið tískil ikki eru tald við her. Virðisbrøv skrásett í eini útlenskari virðisbrævaskrásetingarstovu, eru ikki við. Samlaða ognin hjá føroyingum kann tískil vera undirmett.

ⁱⁱⁱ Uppgerðin av ogn og skuld er gjørd eftir leisti hjá Danmarks Statistik (Familiefordelt nettoformue), og í hesi uppgerð eru tænastrámannapensjónirnar íroknaðar føroysku eftirlønarpásparringunum. Harafturat verður hædd tikið fyri skatting av pensjónunum. Tað merkir, at føroysku eftirlønarpásparringarnar, sum ikki eru forskattaðar, innganga við 60%. Eftirlønarpásparringin hjá dønum inngongur somuleiðis í donsku uppgerðini við 60% tí hon verður skattað við 40% við útgjald. Íslenska pensjónsuppsparingin inngongur við 70%, tí hon verður skattað við 30% við útgjald. Tøl fyri privata eftirlønarpásparring eru trupul at samanbera tvørturum lond, tí tey kunnu vera ymiskt uppgjørd. Danir telja til dømis tað, sum verður rópt ATP við í donsku uppgerðini, ið kann samanberast við føroyska AMEG. Uppsparringin í AMEG verður ikki tald við í samlaðu eftirlønarpásparringina hjá føroyskum húskjum, tí AMEG ikki er ein persónlig pásparring. Í danska ATP fáa tey, sum hava goldið inn, sína egna pásparring

útgoldið. Í AMEG eigur eingin persónur eina ávísa upphædd, og tí verður eginognin hjá AMEG ikki tald við sum ein persónlig eftirlønarpásparring hjá føroysku húskjunum.

^{iv} Keldur: Føroysku peningastovnarnir, Trygd, Betri Trygging, teygjan.fo, Akstova Føroya og egnar útrokningar, ultimo 2022. Samlaða virðið á sethúsum hjá føroyskum húskjum er roknað í einum myndli hjá føroysku peningastovnunum. Samlaða virðið á bilum hjá føroyskum húskjum er mett út frá fakturavirðinum á øllum akførum hjá privatpersónum. Mett verður, at fakturavirðið svarar til 40% av söluvirðinum. Virðið á bilunum er avskrivað við 20% árliga eftir aldri á bilunum. Samlaða virðið á bátum hjá føroyskum húskjum er mett út frá hvussu nógv smábátar hjá privatfólki eru tryggjaðir fyri hjá føroysku tryggingarfeløgnum. Umleið 60% av samlaða talinum av skrásettum smábátum eru tryggjaðir, virðið á restini av smábátunum er mett. Tøl fyri virðir á sethúsum, bilum og bátum eru heft við óvissu.

^v Kelda: Landsbanki Føroya, TAKS og føroyskar bilasølu. Ultimo 2022. Skuld er bruttoskuld í føroyskum og donskum peninga- og realkreditstovnum, umframt øðrum føroyskum almennum fíggjarstovnum, har føroyingar, búsitandi í Føroyum, kunnu hava skuld, eitt nú Búnaðargrunnurin, Húsálansgrunnurin og føroysk lestrarlån. Skuld í øðrum útlenskum fíggjarstovnum, enn donskum, eru ikki tald við. Lån í øðrum útlenskum fíggjarstovnum, enn donskum peninga- ella realkreditstovnum (td. útlensk lestrarlån) eru ikki tald við. Útlensk billán stovnaði umvegis eina føroyska bilasølu eru tald við.

^{vi} Dansk tøl eru frá Familiefordelt nettoformue og Disponibel indkomst, Danmarks Statistik (2022) og íslensk tøl eru frá Liabilities, assets and net worth of individuals by family type, age and residence, Hagstofa Íslands (2022).

^{vii} Í myndini av eftirlønarpásparring og húsarhaldsskuld í % av BTÚ fyri 2022, verða privata eftirlønarpásparringarnar samanbornar við teimum hjá OECD londum. Í OECD uppgerðini innganga allar eftirlønarpásparringar við fullari upphædd (tað vil siga hædd verður ikki tikið fyri skatting av pensjónum), og harafturat eru føroysku tænastrámannapensjónurnar ikki taldar við, so uppgerðin er samanberilig við tí hjá OECD.